

Serqey Yesenin

İran nəğmələri

Bakı – 2015

© Xəzər Universitəsi Nəşriyyatı, 2015

Tərtibçi, redaktor və
məqalələrin müəllifi: **İsaxan İsaxanlı**

Rəssam: **Afaq Kərimova**

Kompyuter işi: **Zakir Yusifoğlu**

Kitaba Yesenin sevgi poeziyasının mərkəzində yer alan “İran nəğmələri” silsiləsinə daxil olan 15 şeirin bu günə məlum olan Azərbaycan dilinə bütün tərcümə variantları daxil edilmişdir (9 tərcüməçi, 61 tərcümə).

Serqey Yesenin. İran nəğmələri.

Bakı, Xəzər universitəsi nəşriyyatı, 2015, 160 səh.

İllüstrasiyalar xüsusi olaraq bu kitab üçün hazırlanmışdır

ISBN 978-9952-20-095-9

© Издательство «Университет Хазар», 2015

Составитель, редактор
и автор статей: **Исахан Исаханлы**

Художник: **Афаг Керимова**

Компьютерный дизайн: **Закир Юсифоглы**

В книгу включены все известные на сегодняшний день переводы на азербайджанский язык стихотворений, входящих в знаменитый цикл «Персидские мотивы», который занимает особое место в любовной лирике Есенина (9 переводчиков, 61 перевод).

Сергей Есенин. Персидские мотивы.

Баку, Издательство «Университет Хазар», 2015, 160 стр.

Иллюстрации подготовлены специально для данной книги

Dahi rus şairi

Serqey

YESENİNİN

anadan olmasının
120 illiyinə

HƏSR OLUNUR

К 120 - летию со дня
рождения

Великого русского поэта

Сергея Александровича

ЕСЕНИНА

ПОСВЯЩАЕТСЯ

İÇİNDƏKİLƏR

Redaktordan	9
İsaxan İsaxanlı. “İran nəğmələri”: İrana və Bakıya əbədi sevgi heykəli	11
İsaxan İsaxanlı. “İran nəğmələri”ndə qadın obrazları	21
İsaxan İsaxanlı. “Ən tərcüməolunmaz” şairdən tərcümələr	29
«Улеглась моя былая рана...»	41
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	42
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	43
Qoca Xalidin tərcüməsi	44
Firuz Mustafanın tərcüməsi	45
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	46
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi	47
«Я спросил сегодня у менялы...»	51
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	52
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	53
Firuz Mustafanın tərcüməsi	54
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	55
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi	56
«Шаганэ, ты моя, Шаганэ...»	59
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	60
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	61
Firuz Mustafanın tərcüməsi	62
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	63
«Ты сказала, что Саади...»	67
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	68
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	69
Firuz Mustafanın tərcüməsi	70

Eyvaz Borçalının tərcüməsi	71
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi	72
Rüfət İsayevin tərcüməsi	73
«Никогда я не был на Босфоре...»	77
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	78
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	79
Günel Mövludun tərcüməsi.....	80
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	81
«Свет вечерний шафранного края...» ...	85
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	86
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	87
Qoca Xalidin tərcüməsi.....	88
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	89
«Воздух прозрачный и синий...».....	93
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	94
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	95
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	96
«Золото холодное луны...».....	99
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	100
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	101
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	102
«В Хороссане есть такие двери...».....	105
Süleyman Rüstəmin tərcüməsi.....	106
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	107
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	108
Qoca Xalidin tərcüməsi.....	109
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	110
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi.....	111
«Голубая родина Фирдуси...»	115
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	116
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	117
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	118

«БЫТЬ ПОЭТОМ— ЭТО ЗНАЧИТ ТО ЖЕ...»	121
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	122
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	123
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	124
«Руки милой – пара лебедей...»	127
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	128
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	129
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	130
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi	131
«Отчего луна так светит тускло...»	135
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	136
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	137
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	138
İsaxan İsaxanlının tərcüməsi	139
«Глупое сердце, не бейся...»	143
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	144
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	145
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	146
«Голубая да веселая страна...»	149
Əliağa Kürçaylının tərcüməsi	150
Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi	151
Eyvaz Borçalının tərcüməsi	152
“İran nəğmələri” Azərbaycan dilində (tərcüməçilər üzrə)	153
“İran nəğmələri” Azərbaycan dilində (şeyrlər üzrə)	156

Əziz oxucum!

“20-ci əsrin Puşkini” olaraq qəbul edilən Serqey Yesenin bu gün dünyada ən çox oxunan və tərcümə olunan rus şairlərindəndir. Onun şeirləri dünyanın bir çox dillərinə, o cümlədən Azərbaycan dilinə tərcümə edilmişdir. Şübhəsiz ki, Yesenindən tərcümə edən hər bir tərcüməçinin əsas məqsədi onu – Yesenini Azərbaycan poeziyasevərlərinə sevdirməkdir. Hansı tərcüməçinin bu məqsədə nə dərəcədə nail olması isə artıq onun tərcüməçilik bacarığından, tərcüməçilik ustalığından asılıdır. Bu kitabı tərtib etməkdə də əsas məqsədimiz Yesenin poeziyasından tərcümələr etmiş tərcüməçilərin onu Azərbaycan poeziyasevərlərinə nə dərəcədə sevdirə bildiklərini əyani olaraq, heç bir şərhə, Sizlərin ixtiyarına verməkdir.

Kitaba Yesenin sevgi poeziyasının mərkəzində yer alan “İran nəğmələri” silsiləsinə daxil olan 15 şeirin bu günə məlum olan Azərbaycan dilinə bütün tərcümə variantları daxil edilmişdir (9 tərcüməçi, 61 tərcümə). Hər şeirin orijinal mətninin arxasınca onun tərcümələri, dərc olunma tarixlərinə uyğun olaraq, ardıcılıqla verilir. Bu, orijinal mətnlə birlikdə bütün tərcümə

variantlarını qarşılıqlı müqayisə etməyi xeyli asanlaşdırır və müəyyən mənada, tədqiqata yol açır.

Kitaba “*İran nəğmələri: İrana və Bakıya əbədi sevgi heykəli*”, “*İran nəğmələrində qadın obrazları*” və “*Ən tərcüməolunmaz şairdən tərcümələr*” adlı üç məqalə daxil edilmişdir. Məqalələrdə “İran nəğmələri” ilə bağlı, eləcə də, ümumilikdə Yesenin poeziyasının Azərbaycan dilinə tərcüməsi, tərcüməçilər, tərcümə olunmuş şeirlər haqqında geniş məlumat verilir.

Kitabın sonunda “İran nəğmələri” silsiləsinə daxil olan şeirlərin Azərbaycan dilinə tərcümələri haqqında həm tərcüməçilər üzrə, həm də konkret şeirlər üzrə ayrıca məlumat verilir, uyğun siyahılar təqdim edilir.

“İran nəğmələri” silsiləsinin bu kitaba daxil edilməmiş hər-hansı bir tərcümə variantı haqqında mənə əlavə məlumat verəcək hər kəsə əvvəlcədən təşəkkür edirəm. Məlumatları aşağıdakı elektron ünvanlara göndərmək olar:

- iisaxanli@khazar.org
- isaxanisaxanli@mail.ru

Yesenin sevgi poeziyasının sehrinə düşmüş hər kəsə bu sevgi poeziyası qədər incə, zərif məhəbbət dolu ömür arzulayıram.

Redaktordan

“İran nəğmələri”: İrana və Bakıya əbədi sevgi heykəli

Əvvəlcə bir neçə kəlmə «Персидские мотивы» ifadəsinin tərcüməsi haqqında. «Персидские мотивы» ifadəsini müxtəlif müəlliflər “İran motivləri”, “Fars motivləri”, “Şərq motivləri”, “Fars təranələri”, “İran nəğmələri”, “İran xəyalları”, “Fars havaları” kimi tərcümə etmişlər. Biz “İran nəğmələri”nə üstünlük verdik. Aydındır ki, «мотив» tərcümədə “nəğmə” demək deyil. Lakin «мотив» sözünü Azərbaycan dilində elə “motiv” kimi işlətdiyimiz zaman onun rus dilindəki mənasında olan gözəllik hiss edilmir. Başqa sözlə, bu söz Azərbaycan dilində, xüsusən də poeziya kontekstində, rus dilində verdiyi incə, genişəhatəli mənanı verə bilmir və bir qədər quru səslənir. “Nəğmə” sözü “motiv”ə nisbətən dilimizdə daha poetik səsləndiyi üçün biz ona üstünlük verdik.

Yesenin lirikasının mərkəzində yer alan “İran nəğmələri” silsiləsinə 15 şeir daxildir. Əvvəlcə Yesenin buraya 20 şeir daxil etmək planı olsa da¹, bu reallaşmamışdır. Bakıda son dəfə olduğu

¹ Сергей Есенин. Полное собрание сочинений. В 7-ми томах. Главный редактор Ю.Л.Прокушев. Т.6. Письма. Москва, «Наука» – «Голос», 1999, стр.193.

zaman (28 iyul - 3 sentyabr 1925-ci il) Yesenin silsilə üzərində yenidən işləmiş, onu tamamlamış və şeirlərin sıralanmasını müəyyənləşdirmişdir. Ümumiyyətlə, Yesenin "İran nəğmələri"ndə şeirlərin sıralanmasına xüsusi fikir verirdi. Onun sağlığında buraxmaq istədiyi üçcildlik "Şeirlər toplusu" («Собрания стихотворений»)¹ üçün hazırladığı "İran nəğmələri" silsiləsində şeirlərin sıralanmasına və onların ilk dəfə dərc edildiyi mənbələrə diqqət yetirək:

1. «Улеглась моя бывшая рана...» ("Trudovoy Batum" qəzeti, №280, 10 dekabr, 1924, Batum)
2. «Я спросил сегодня у менялы...» ("Trudovoy Batum" qəzeti, №280, 10 dekabr, 1924, Batum)
3. «Шаганэ, тымоя, Шаганэ...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №1, 1 yanvar, 1925, Bakı)
4. «Ты сказала, что Саади...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №1, 1 yanvar, 1925, Bakı)
5. «Никогда я не был на Босфоре...» ("Zarya Vostoka" qəzeti, №782, 18 yanvar, 1925, Tiflis)
6. «Свет вечерний шафранного края...» ("Zarya Vostoka" qəzeti, №782, 18 yanvar, 1925, Tiflis)
7. «Воздух прозрачный и синий...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №82, 13 aprel, 1925, Bakı)
8. «Золото холодное луны...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №82, 13 aprel, 1925, Bakı)
9. «В Хорассане есть такие двери...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №74, 3 aprel, 1925, Bakı)
10. «Голубая родина Фирдуси...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №74, 3 aprel, 1925, Bakı)
11. «БЫТЬ ПОЭТОМ— ЭТОЗНАЧИТ ТО ЖЕ...» ("Bakinski raboçi" qəzeti, №177, 7 avqust, 1925, Bakı)

¹ Adı çəkilən bu «Собрания стихотворений» Yesenin ölümündən sonra, 1926 – 1927 - ci illərdə çapdan çıxmışdır.

12. «Руки милой—пара лебедей...» (“Bakinski raboçi” qəzeti, №179, 10 avqust, 1925, Bakı)
13. «Отчего луна так светит тускло...» (“Bakinski raboçi” qəzeti, №183, 14 avqust, 1925, Bakı)
14. «Глупое сердце, не бейся...» (“Bakinski raboçi” qəzeti, №177, 7 avqust, 1925, Bakı)
15. «Голубая д авеселая страна...» (“Bakinski raboçi” qəzeti, №179, 10 avqust, 1925, Bakı)

Göründüyü kimi, şeirlərin sıralanmasında xüsusi bir meyar (yazılma tarixi, ilk dəfə dərc edilmə tarixi, ilk dəfə dərc edildiyi yer, əlifba sırası və s.) yoxdur. Yesenin Q.A.Benislavskayaaya göndərdiyi 11 may 1925-ci il tarixli məktubunda yazır:

“*Bu iki yeni İran şeirini* (“Воздух прозрачный и синий...”; “Золото холодное луны...” – İ. İsaخانlı) *sizə evdə verdiyim iki sonuncu şeirdən əvvələ yerləşdirin – “Перу” və “Голубая родина Фурдусу...” - дən əvvələ*”¹.

Elə bununla da, Yesenin sıralanmadakı tək meyarı (ilk dəfə dərc edilmə tarixi) özü pozmuşdur. Daha sonra son iki şeirdə də bu meyar pozulmuşdur. Beləliklə, “İran nəğmələri” şeirlərinin düzülüşündə yeganə bir meyar var – Yesenin öz istəyi! Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Yesenin yalnız “İran nəğmələri”ndə deyil, ümumilikdə onun sağlığında buraxılmış kitabların hamısında şeirlərin düzülüşünə xüsusi fikir verirdi:

“*Yesenin tərtib etdiyi hər bir kitab – bu, sadəcə olaraq, müəyyən bir dövrdə yazılmış şeirlər toplusu deyil, özünəməxsus bir şəkildə*

¹ Сергей Есенин. Полное собрание сочинений. В 7-ми томах. Главный редактор Ю.Л.Прокушев. Т.6. Письма. Москва, «Наука» – «Голос», 1999, стр.214.

*və hər dəfə xüsusi, yeni qayda ilə hazırlanmış bir kitabdır. Yesenin yalnız öz yaradıcılığında deyil, kitablarının tərtibində də əsl şair idi. Şeirlərin çox diqqətlə düşünülmüş, onların daxili, emosional zəncirvari reaksiyasına uyğun düzülüşü Yesenin kitablarını orijinal poetik bir gündəliyə çevirir; onları vahid, bitkin bir əsər halına salırdı*¹.

1925-ci ilin may-iyun aylarında Moskvada Yesenin “İran nəğmələri” kitabı çapdan çıxır². Hələ bir qədər əvvəl – 1924-cü ilin dekabr ayının 21-də Yesenin Batumdan Çaqinə yazırdı:

*“İran haqqında şeirləri mən çoxdan sənə həsr etmişəm. Amma kitab çıxana qədər mən ya heç nə qeyd etməyəcəm, ya da yalnız “P.Ç.” yazacam. Bütün bunlar tam halda kitabda olacaq. O, ayrıca çıxacaq”*³.

Şair sözüənə əməl etdi, kitab çıxdı və “sevgi və dostluq nişanəsi” olaraq P.İ.Çaqinə həsr edildi. Bu kitaba 10 şeirdən ibarət “İran nəğmələri”ndən başqa, 1 poema («Мой путь») və 4 şeir («Отговорила роща золотая...», «Сукин сын», «Этой грусти теперь не рассыпать...», «Низкий дом с голубыми ставнями...») də daxil edilmişdi. Həmin kitabda silsiləyə daxil olan şeirlərin ardıcılığı bir qədər fərqli idi – yuxarıdakı sıralanmadakı 9-cu və 10-cu şeirlərin yeri dəyişdirilmişdi. Bu kitab Yesenin sağlığında buraxılmış son kitab oldu. Həyatının sonuna yaxın böyük enerji ilə üzərində işlədiyi

¹ *Есенин С.А.* Собрание сочинений в трех томах. Т-1. Москва, Издательство «Правда», 1983, стр.394.

² *Сергей Есенин.* Персидские мотивы. Москва, «Современная Россия», 1925.

³ *Сергей Есенин.* Полное собрание сочинений. В 7-ми томах. Главный редактор Ю.Л.Прокушев. Т.6. Письма. Москва, «Наука» – «Голос», 1999, стр.195-196.

və görmək arzusu ilə alışıb-yandığı “Şeirlər toplusu”nu görə bilmədi Yesenin!

Ümumiyyətlə, Yesenin sağlığında, təkrar nəşrlər də nəzərə alınmaqla, 32 kitabı nəşr olunmuşdur. İlk kitab – “Радунница” (1916), son kitab – «Персидские мотивы» (1925). Bunlardan əlavə, şairin sağlığında müxtəlif mənbələrdə daha 61 kitabın çapa hazırlanması haqqında məlumatlara rast gəlinə də¹ naməlum səbəblərdən onlar çap olunmamış qalmışdır. Maraqlıdır ki, həmin kitablardan biri “Ryazan və İran” adlanırdı. O da maraqlıdır ki, bu məlumat Yesenin özү tərəfindən, «Голубая родина Фирдуси...» şeirinin yazı makinasında yığılmış mətninin sonunda qeyd olunmuşdur. Bu, həmin kitabın “İran nəğmələri” ilə birbaşa əlaqəli olmasına ciddi işarədir. Lakin bu kitabın məzmunu haqqında heç bir məlumat yoxdur. Bununla bağlı belə bir versiya da irəli sürülür ki, bəlkə də bu, ayrıca kitab deyil, elə “İran nəğmələri” kitabının ilkin adı belə nəzərdə tutulmuşdur². Kitaba “İran nəğmələri”ndən başqa daxil edilmiş 1 poema və 4 şeirin məzmunununun birbaşa şairin doğma kəndi ilə, daha geniş mənada, Ryazanla bağlı olması da bu versiyanın ağlabatan olduğunu göstərir.

Yesenin ölümündən sonra çıxan bir sıra nəşrlərdə silsiləyə daxil olunan şeirlərin sayı və sıralanmaları kitabı buraxan məsul şəxslərin istəyi ilə müxtəlif şəkillərdə verilmişdir. Təxminən 70-ci illərdən başlayaraq, buraxılan çoxcildliklərdə isə “İran nəğmələri” klassik 15

¹ Сергей Есенин. Полное собрание сочинений. В 7-ми томах. Главный редактор Л.Прокушев. Т.7, Книга.3, Москва, «Наука», 2001, стр.72-101.

² Yənə orada, səh.100-101.

şeyrdən ibarət və yuxarıda göstərilən Yesenin sıralanmasında verilir. Lakin Əliağa Kürçaylının tərcümələrinin son nəşrində¹, nədənsə, bu düzülüş dəyişdirilmiş, şeirlərin ardıcılığı pozulmuşdur. Klassik sıralanmada 5-ci yerdə olan “Никогда я не был на Босфоре...” şeiri 3-cü yerə, 8 və 9-cu yerlərdə olan “Золото холодное луны...” və “В Хорассане есть такие двери...” şeirləri isə, uyğun olaraq, 10 və 11-ci yerlərə qoyulmuşdur. Əliağa Kürçaylının sağlığında buraxılmış son kitabda² sıralanmanın klassik düzülüş üzrə aparıldığını nəzərə alsaq, bu nəşrdə sıralanmanın pozulmasını yalnız kitabın buraxılışına məsul şəxsin diqqətsizliyi kimi qiymətləndirmək olar. Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, bu dəyişiklik adı çəkilən kitabda yeganə dəyişiklik deyil. Məsul şəxslər hansı məntiqləsə, 1975-ci ildə buraxılmış kitabdakı “26-lar haqqında ballada”nı³ yeni nəşrə daxil etməmişlər.

“İran nəğmələri”nə daxil olan klassik 15 şeyrdən 5-i Yesenin son Bakı səfəri zamanı (28 iyul – 3 sentyabr 1925-ci il) yazılmış və dərc edilmişdir. Silsilədəki son şeir – “Толубая да веселая страна...” şeiri P.İ. Çaqinin qızı balaca Rozaya (*tam adı Rozaliya*) həsr olunmuşdur. Bu şeir silsilədə sonuncu yerə qoyulsa da, əslində, şeir bir az əvvəl – aprelin 8-də yazılmışdır. Görünür, şeirin üzərində yenidən işləmək fikri olduğundan, Yesenin onu bir az gec dərc etdirmişdir.

¹ S.A. Yesenin. *Seçilmiş əsərləri*. (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Avrasiya Press, 2006.

² Sergey Yesenin. *Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərnəşr, 1975.

³ *Yenə orada*, səh.213.

Bu şeirlə bağlı bir məqam da maraqlıdır. P.İ.Çaqinin qızı balaca Roza özünü aktrisa kimi göstərməyi çox sevir, nədənsə, özünü “Qeliya Nikolayevna” adlandırır^{1*}. Yesenin də onun xatirinə Rozanı həmin adla çağırırdı, hətta P.İ.Çaqinə yazdığı məktublarda belə, qızı həmin adla anırdı. “Qeliya Nikolayevna”ya həsr edilmiş “Толубая да веселая страна...” şeirinin üç avtoqrafi mövcuddur. Avtoqraflardan birində Yesenin aşağıdakı qeydi vardır:

“Əziz Qeliya Nikolayevna, bu, həddindən artıq qiymətlidir. Nə vaxt mənim qızımı görsəniz, bunu ona verin. S.E.”

Şairin bu arzusunu Yesenin haqqında “Balaxan mayı” povestinin müəllifi həmyerlimiz Hüseyn Nəcəfov həyata keçirmişdir. O, «История рукописи Есенина» adlı bir məqaləsində həmin avtoqrafi Yesenin o vaxt Daşkənddə yaşayan qızı Tatyana Serqeyevnaya necə çatdırmasından xoş duyğularla söhbət açır².

Bir sıra başqa mənbələrdə, o cümlədən Əmirxan Xəlilovun əsərində³ və Sabir Turabovun məqaləsində⁴ “İran nəğmələri”nin 16 şeirdən ibarət olduğu göstərilir. Məsələ burasındadır ki, Yesenin, doğrudan da, “İran nəğmələri”nə daha bir şeir əlavə etmək fikri olub. S.A. Tolstaya - Yesenina yazır:

¹ *V.Belausova yazdığı 13 yanvar 1967-ci il tarixli məktubunda Roza bu adı haradan götürdüyünü və özünü nə üçün belə adlandırdığını özü də xatırlamadığını yazır. Вах: Белоусов В.Г. Сергей Есенин. Литературная хроника. Часть-2 (1921-1925). Москва, «Советская Россия», 1970. стр.182.

² Гусейн Наджафов. История рукописи Есенина. «Баку», 22 апреля, 1988.

³ Əmirxan Xəlilov. Sergey Yesenin: Mərdəkanın qızıl payızı və yazı. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1996, səh.73.

⁴ Турабов Сабир. Есенин в Азербайджане. Журнал «Литературный Азербайджан», 1959, № 10, стр.100.

“1925-ci ilin avqustunda Yesenin Bakı yaxınlığında Mərdəkanda, Çaqinin bağ evində yaşayırdı. Yesenin otağının pəncərələrindən biri bağa açılırdı və çox vaxt səhərlər onu quşların səsi oyadırdı. Belə səhərlərin birində o, bu şeiri (“Море голосов воробьиных” şeiri “Bakinski raboçi” qəzetinin 10 avqust 1925-ci il tarixli 179-cu sayında, özü də “İran nəğmələri” adı altında, “Руки милой—пара лебедей...” və “Голубая да веселая страна...” şeirləri ilə birlikdə dərc edilmişdir – İ.İsaxanlı) yazmışdı. Payızda “Şeirlər toplusu”nu hazırlayanda o, yenidən bu şeirə qayıtdı, onu “İran nəğmələri”nə daxil etmək istəyirdi və bu məqsədlə şeirin üzərində yenidən işləməyə başlamışdı. Lakin onu başa çatdırma bilmədiyindən həmin şeiri “İran nəğmələri”nə daxil etmədi”¹.

“İran nəğmələri”ni ilk dəfə Azərbaycan dilinə çevirən Əliağa Kürçaylı da əvvəlcə bu silsiləyə 16 şeirin tərcüməsini daxil etmiş², sonradan həmin şeirlərdən birini (yuxarıda adı çəkilən şeiri) çıxardaraq, 15 şeirin tərcüməsini saxlamışdır³. Sözsüz ki, Əmirxan Xəlilov və Sabir Turabov da məhz həmin şeiri nəzərdə tutaraq “İran nəğmələri”nin 16 şeirdən ibarət olduğunu yazmışlar.

Onu da qeyd edək ki, Sabir Turabovun yuxarıda göstərilən məqaləsində “İran nəğmələri”

¹ С.А.Толстая-Есенина. Отдельные записи. С.А.Есенин в воспоминаниях современников: в двух томах. Т-2. Москва, «Художественная литература», 1986, стр. 261.

² Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar. (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1965; Sergey Yesenin. Qadına məktub. Şeirlər və poema (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Gənclik, 1970.

³ Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azər nəşr, 1975.

ilə bağlı bəzi başqa qeyri-dəqiq məlumatlara da rast gəlirik. Müəllif yazır:

“*Burada* (“İran nəğmələri”ndə –İ.İsaxanlı) 16 şeir var ki, onlar 1924-1925-ci illərdə «Бакинский рабочий» qəzetində dərc olunmuş və 1925-ci ildə Moskvada ayrıca kitab şəklində çıxmışdır”¹.

Bununla bağlı 2 məsələni qeyd etmək istəyirik. Birincisi, göstərilən 16 şeirdən heç də hamısı yox, yalnız 12-si «Бакинский рабочий» qəzetində dərc olunmuşdur. Qalan 4 şeirdən 2-si 1924-cü ildə Batumda, «Трудовой Батум» qəzetində, digər ikisi isə 1925-ci ildə Tiflisdə «Заря Востока» qəzetində dərc edilmişdir. İkincisi, 1925-ci ildə Moskvada çıxan “İran nəğmələri” kitabına “İran nəğmələri”ndən cəmi 10 şeir daxil edilmişdi. Səbəb isə aydındır. Qalan 5 şeir həmin kitab işıq üzü gördükdən sonrakı müddətdə yazılmış və 1925-ci ilin 7-14 avqust aralığında «Бакинский рабочий» qəzetində dərc olunmuşdu.

1967-cı ildə Leninqradda dərc edilmiş bir məqalədə “İran nəğmələri” silsiləsinə aid olan 17-ci şeirin varlığı haqqında da məlumata rast gəlirik². Bu, «Тихий ветер. Вечер синемурый...» şeiridir. Şeir ik dəfə mətbuatda Yesenin ölümündən sonra – 1926-cı ilin martında dərc edilib³.

¹ Турабов Сабир. Есенин в Азербайджане. Журнал «Литературный Азербайджан», 1959, № 10, стр.100.

² Сергей Есенин. Собрание сочинений в трех томах. Т-2. Москва, Издательство «Правда», 1983, стр.376; А.П.Ломан. Об издании произведений С.А.Есенина. Есенин и русская поэзия. Издательство «Наука», Ленинград, 1967, стр.366.

³ «Красная газета», № 73, ахşam buraxılışı, Leninqrad, 27 mart, 1926. Həmin dövrdə “Krasnaya qazeta”nın baş redaktoru P.İ.Çaqin idi. O, bu vəzifəyə ÜK(b)P-nın Moskvada 1925-ci ildə, 18-31 dekabr aralığında keçirilən 14-cü qurultayında təyin edilmişdi.

Lakin A.P. Loman bu şeirin “İran nəğmələri”nə aid olduğunu yazsa da, Yesenin bundan sonra buraxılmış çoxcildliklərində həmin şeir silsiləyə daxil edilməmişdir. V. Belausov adı çəkilən bu şeirin haqlı olaraq silsiləyə daxil edilmədiyini və ümumiyyətlə, onun “İran nəğmələri”nə heç bir aidiyyəti olmadığını sübut etmişdir¹.

Hafizin, Xəyyamın, Firdovsinin, Sədinin sehrlir lirikasından sūd əmən “İran nəğmələri” ilə Yesenin özünə, İrana və Bakıya əbədi sevgi heykəli qoydu.

¹ Белоусов В.Г. Сергей Есенин. Литературная хроника. Часть-2 (1921-1925). Москва, «Советская Россия», 1970, стр.354-355.

“İran nəğmələri”ndə qadın obrazları

Yesenin “İran nəğmələri”ndə dörd qadın adı çəkilir: Lalə (Lala), Şaqane, Şəhrizad və Qeliya. Bu obrazlardan bəzilərinin kimliyi məlum olsa da, bəziləri haqqında fikirlər mütəxəssislər arasında da birqiymətli deyil.

Hətta mütəxəssislər tərəfindən əsasən fakt kimi qəbul edilən bəzi məsələlərə də digər yanaşmalar mövcuddur. Bu yazıda məqsədimiz bu qadın obrazları haqqında fikir yürütmək, bəzi məsələlərlə bağlı konkret mülahizələr ortaya qoymaqdan ibarətdir.

Lalə: “İran nəğmələri”nə aid üç şeirdə - «Я спросил сегодня у менялы...», «Отчего луна так светит тускло...», «Глупое сердце, не бейся!...» şeirlərində Lalə adı çəkilir. “Я спросил сегодня у менялы” şeirində Yesenin Laləyə öz məhəbbətini necə açmaq haqqında sərrafdan məsləhət istəyir, “Отчего луна так светит тускло” şeirində isə şair Şaqanenin xəyanətindən Laləyə şikayətlənir. Mütəxəssislər Lalə adının uydurulmuş bir ad olduğunu bir fakt kimi qəbul etsələr də, nədənsə, ürək bu versiyanı qəbul etmək istəmir. Axı elə həmin mütəxəssislərin fikrincə, Yesenin şeirlərində

heç vaxt aldatmır. Doğrudur, Şaqane Lalə adının uydurma olduğunu Yesenin özündən şəxsən eşitdiyini yazır¹. Bu ola bilər. Bir kişinin (bu kişi Yesenin olsa belə) yenicə tanış olduğu bir qızla söhbətdə başqa bir qızla münasibətlərinin olduğunu gizlətməyə çalışması çox təbiidir. Yesenin sözdə aldada bilər, amma şeirdə yox: “*Yesenin şeirlərində heç vaxt yalan yazmırdı. Əgər o, ölmüş kanarya haqqında danışsasa, deməli, ölmüş kanaryanı xatırlayır; tutuğunun fala baxmasından danışsasa, deməli, bu falabaxma doğrudan da olmuşdur; qatarla yarışan daylaqdan danışsasa, deməli, əziz və səfeh daylaqla bağlı hadisə doğrudan da baş vermişdir. Əgər mehriban fars qızı Şaqanedən danışsasa, deməli, Şaqane faktır*”².

Bu baxımdan düşünürük ki, Lalənin uydurma bir obraz olduğunu fakta çevirmək hələ tezdir. Bəlkə, Əmirxan Xəlilov da elə bu məntiq, bu duyğu və intuisiya ilə Lalənin real olduğunu yazır³.

Mümkündür ki, Lalənin proobrazı Yesenin Bakıda tanış olduğu Yelena Yukeldir. O, Rusiyada anadan olsa da, uşaqılıq dövrünü İranda yaşamışdı və onu Şərq üslubunda Leyla deyə çağırırdılar. Qeyd edək ki, Yelena Yukelin musiqi bəstələməyi də var idi və o, ilk dəfə «Шаганэ, ты моя, Шаганэ!» və «Я спросил сегодня у менялы...» şeirlərinə musiqi bəstələmişdi. Bu fakt onunla maraqlıdır ki, «Я спросил сегодня

¹ Белоусов В.Г. Персидские мотивы. Москва, Издательство «Знание», 1968, стр.36.

² Грузинов И.В. Есенин. С.А.Есенин в воспоминаниях современников: В двух томах. Т.1. Москва, «Художественная литература», 1986, стр.353, 496.

³ Əmirxan Xəlilov. Sergey Yesenin: Mərdəkanın qızıl payızı və yazı. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1996, səh.89.

у менялы...» şeiri Lalənin adı çəkilən şeirlərdən biri, hətta birincisidir.

Şaqane: Şaqane (və ya qısaldılmış şəkildə Şaqa) adına “İran nəğmələri”nin altı şeirində - «Шаганэ, ты моя, Шаганэ...», «Ты сказала, что Саади...», «В Хорассане есть такие двери...», «Голубая родина Фирдуси», «Руки милой – пара лебедей», «Отчего луна так светит тускло...» şeirlərində rast gəlirik.

60-cı illərə qədər Şaqane adının Çaqın adından götürüldüyü yeganə versiya kimi qəbul edilirdi. Bu fikri V.Belausovun tədqiqatında¹ oxuyanda yadıma Yesenin haqqında kitabım üzərində işlədiyim dövrdə bir neçə dəfə görüşüb söhbət etdiyim Bakı sakini İrina Qeorqiyevna ilə söhbətimizdən bir məqam düşdü. İrina Qeorqiyevna mənə demişdi: “*Nadejda İosifovna* (P.İ.Çaqının dostu İ.M.Moskalenkonun həyat yoldaşı – İ.İ.) *deyirdi ki, Yesenin P.İ.Çaqinə çox vaxt zarafatla “Çaqa” və ya “Çaqane” də deyirdi*”. Maraqlıdır, elə deyilmi? Bircə məsələ var ki, buradan görünür ki, Şaqane adı Çaqın adından əmələ gəlməmişdir, əksinə Yesenin dostu P.İ.Çaqinə dostcasına sataşmaq üçün onu “İran nəğmələri”nin qadın qəhrəmanının adına uyğunlaşdıraraq - Çaqane deyə çağırırmış. Bu fikir ədəbiyyat aləmində dolaşan “Şaqane adı Çaqın adından götürülmüşdür” fikrinin heç də göydən düşmədiyini göstərsə də, V.Belausovun məlum araşdırmaları bu məsələyə yeni baxış ortaya qoydu. Müəllifin fikrincə, Şaqane Yesenin Batumda tanış olduğu erməni əsilli bir müəllimədir.

Bundan sonra, 90-cı illərin əvvəllərində Bakı mətbuatında “İran nəğmələri”nə aid bir sıra şeirlərin Batum müəlliməsi Şaqaneyə həsr edilməsi

¹ Белоусов В.Г. Персидские мотивы. Москва, «Знание», 1968, стр.26.

fikrini təkzib edən bir məqalə dərc olundu¹ və nəticədə həmin şeirlərin Batumlu müəlliməyə deyil, Mərdəkan yaxınlığında yerləşən Şağan (rusca Şaqan) kəndindən olan bir naməlum qıza həsr edilməsi versiyası ortaya çıxdı.

Beləliklə, “İran nəğmələri”nin əsas qəhrəmanının kimliyi ədəbiyyat aləmində yenidən mübahisə obyektinə çevrildi və bu mübahisə indi də davam etməkdədir². Odur ki, “İran nəğmələri”nə aid məlum şeirləri, kimə həsr edilməsindən asılı olmayaraq, sadəcə, gözəl, lirik sevgi nəğmələri kimi qəbul etmək lazımdır.

Qeliya: “İran nəğmələri”nə daxil olan klassik 15 şeirdən 5-i Yesenin son Bakı səfəri zamanı (28 iyul - 3 sentyabr 1925-ci il) yazılmış və dərc edilmişdir. Silsilədəki son şeir – «Голубая да веселая страна...» şeiri P.İ. Çaqinin qızı balaca Rozaya (tam adı Rozaliya) həsr olunmuşdur. Bu şeir silsilədə sonuncu yerə qoyulsa da, əslində, şeir bir az əvvəl – aprelin 8-də yazılmışdır. Görünür, şeirin üzərində yenidən işləmək fikri olduğundan, Yesenin onu bir az gec dərc etdirmişdir.

Bu şeirlə bağlı bir məqam da maraqlıdır. P.İ. Çaqinin qızı balaca Roza özünü aktrisa kimi göstərməyi çox sevir, nədənsə, özünü “Qeliya Nikolayevna” adlandırır^{3*}. Yesenin də onun

¹ *Шипулина Галина*. Еще одна легенда о жизни Сергея Есенина (Шаганэ: Реальность или миф?). Журнал «Литературный Азербайджан», 1992, № 2, март-апрель, стр.121-126.

² Şaqanenin kimliyi ilə bağlı ətraflı məlumat üçün bax: Исахан Исаханлы. Незадаром ему мигнули очи. Есенин в Баку. Издательство «Хазар Университети», Баку, 2012, səh.114128-.

³ *V.Belausova yazdığı 13 yanvar 1967-ci il tarixli məktubunda Roza bu adı haradan götürdüyünü və özünü nə üçün belə adlandırdığını özü də xatırlamadığını yazır. Вах: *Белоусов В.Г.* Сергей Есенин. Литературная хроника. Часть-2 (1921-1925). Москва, «Советская Россия», 1970. стр.182.

xatirinə Rozanı həmin adla çağırırdı, hətta P.İ. Çaqinə yazdığı məktublarda belə, qızı həmin adla anırdı. “Qeliya Nikolayevna”ya həsr edilmiş «Голубая да веселая страна...» şeirinin üç avtoqrafi mövcuddur. Avtoqraflardan birində Yesenin aşağıdakı qeydi vardır: “Əziz Qeliya Nikolayevna, bu, həddindən artıq qiymətlidir. Nə vaxt mənim qızımı görsəniz, bunu ona verin. S.E.”

Şairin bu arzusunu Yesenin haqqında “Balaxan mayı” povestinin müəllifi həmyerlimiz Hüseyn Nəcəfov həyata keçirmişdir. O, «История рукописи Есенина» adlı bir məqaləsində¹ həmin avtoqrafi Yesenin o vaxt Daşkənddə yaşayan qızı Tatyana Serqeyevnaya necə çatdırmasından xoş duyğularla söhbət açır.

Yeri gəlmişkən Qeliya adı ilə bağlı bir məsələni də qeyd edək.

Əliağa Kürçaylı öz tərcüməsində² bu adı tamamilə azərbaycanlaşdıraraq “Гелия” yerinə, “Güliya” yazır ki, bu da yanlış yanaşmadır. Qeyd edək ki, müəyyən məqamlarda tədqiqatçılar da “Qeliya” yerinə, “Güliya”, hətta “Gülnarə” yazaraq qeyri-dəqiqliyə yol verirlər³.

Səyavuş Məmmədzadə isə öz tərcüməsində⁴ “Гелия” adını “Heliya” kimi vermişdir. Həmin məntiqlə “Qalina” adını da “Halina” kimi

¹ Гусейн Наджафов. История рукописи Есенина. «Баку», 22 апреля, 1988.

² Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərnəşr, 1975, səh.125.

³ Амирхан Халилов. «Персидские мотивы» Сергея Есенина и восточная поэзия. Научные труды. Серия языка и литературы. Издание Азербайджанского Государственного Университета им. С.М.Кирова. Баку, 1979, стр.36; Əmirxan Xəlilov. Sergey Yesenin: Mərdəkanın qızıl payızı və yazı. Bakı, “Azərbaycan” nəşriyyatı, 1996, səh.88-89.

⁴ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987, səh.342.

tərcümə etmək lazımdır. Düşünürük ki, adı tərcümə etmədən, olduğu kimi saxlamaq daha doğrudur.

Beləliklə, “İran nəğmələri”ndə rast gəldiyimiz və konkret adların göstərildiyi qadın obrazlarından ikisi – Şaqane və Qeliya real obrazlardır. Şəhrizadın isə məşhur “1001 gecə”nin qəhrəmanı olduğu hamıya məlumdur. Hələlik Lalənin real obraz olmadığı qəbul edilsə də, konkret olaraq ad çəkilməsi müstəvisindən baxsaq o da müəyyən mənada, “realdır”.

Bütün bunlarla yanaşı “İran nəğmələri”ndə adı çəkilməyən, lakin konkret olaraq kiminsə nəzərdə tutulduğu **“xəyali-real” qadın obrazları** da vəsf edilmişdir. Bu ilk növbədə «Шаганэ ты моя, Шаганэ...» şeirində (Там, на севере, девушка тоже / На тебя она страшно похожа...) və «Никогда я не был на Босфоре...» şeirində (Чтобы я о дальней северянке / Не вздыхал, не думал, не скучал) rast gəlinən “şımallı qız” obrazıdır.

“Şımallı qız” obrazı ilə bağlı müxtəlif versiyalar mövcuddur.

Q.V.Bebutovun bir məqaləsində qeyd olunur ki, bu “şımallı qız” Q.Benislavskaya¹. Məqalənin müəllifi bu versiyanı ona tanınmış ədəbiyyatşünas N.N.Çxeidzenin söylədiyini də qeyd edir.

Digər bir tədqiqatçı M.D.Royzman hesab edir ki, bu şeirlərdə şairin vəsf etdiyi “şımallı qız” N.Volpindir².

¹ *Бebutov Г. В.* «О Сергее Есенине. Четыре эскиза. «Кто же прототип «дальней северянки»?». «Литературная Грузия», 1968, № 10, стр. 91-92.

² *Ройzman М. Д.* Все, что помню о Есенине. Москва, «Советская Россия», 1973, стр.247-249.

İ.P.Kozlovun araşdırmalarına¹ görə isə “şimallı qız” Yesenin rəsmi ailə qurduğu ikinci arvadı – Zinaida Rayxdır. Elə həmin mütəxəssisin fikrincə, «Быть поэтом – это значит то же...» şeirində də (И когда поэт идет к любимой / А любимая с другим лежит на ложе) şair Zinaida Rayxı nəzərdə tutur².

Biz isə yuxarıdakı 3 versiyadan M. Royzmanın versiyasını daha ağlabatan və məntiqi hesab edirik. Əvvəla, ona görə ki, müəllifin yazdığına görə o, bu versiyanı Yesenin özündən eşidib. Doğrudur, xatirələrdən də görünür ki, Yesenin xatirələrin müəllifi ilə aralarında olan söhbət zamanı konkret olaraq heç bir ad çəkmir. O, yalnız “*Bu şimallı qız mənə oğul bəxş edib*” deyir. Təkcə buna əsaslanaraq “şimallı qız”ın Nadejda Volpin olduğunu iddia etmək doğru olmaz. Məlumdur ki, Nadejda Volpindən başqa daha 2 qadın – Anna İzryadnova və Zinaida Rayx da Yeseninə oğul bəxş etmişlər. Amma bir sıra məqamlar “şimallı qız”ın məhz Nadejda Volpin olması versiyasını daha da reallığa yaxınlaşdırır. Bir tərəfdən, M.Royzman Nadejda Volpinlə Şaqanenin bir-birinə çox bənzədiklərini yazır: “*Nadyanı gənclik yaşında görən onun Şaqaneyə nə qədər bənzəməsindən təəcüblənməyə bilməzdi*”³. Digər tərəfdən, “şimallı qız” obrazına rast gəldiyimiz hər iki şeir («Шаганэ ты моя, Шаганэ...» və «Никогда я не был на Босфоре...») 1924-cü ilin dekabrında yazılıb. Elə həmin ilin may ayının 12-də isə Na-

¹ Козлов И.П. Народ любит и помнит Сергея Есенина. Москва, ООО «Азбука-2000», 2005. стр.93.

² Yenə orada: səh.91

³ Royzman М. Д. Все, что помню о Есенине. Москва, «Советская Россия», 1973, стр.249.

dejda Volpinin Yesenindən olan oğlu Aleksandr dünyaya gəlmişdi. Beləliklə, həmin şeirlərin yazıldığı günlərdə Yesenin oğlu təxminən 7 aylıq idi. Və çox təbiidir ki, Yesenin həmin günlərdə 7 aylıq oğlunu və onun anasını – Nadejda Volpini düşünür və eyni zamanda, onun da Yesenini düşündüyünü xəyal edir və bu hisslərlə də «Шаганэ ты моя, Шаганэ...» şeirində yazır: «Может, думает обо мне...». «Может» şübhəsi isə yəqin onunla bağlıdır ki, uşaqlarının dünyaya gəlməsinə baxmayaraq onlar Nadejda Volpinlə ayrılıqda yaşayırdılar.

“Ən tərcüməolunmaz” şairdən tərcümələr

Yeseninın şeirləri dünyanın bir çox dillərinə, o cümlədən Azərbaycan dilinə də tərcümə edilmişdir. Şübhəsiz ki, Yesenindən tərcümə edən hər bir tərcüməçinin əsas məqsədi onu – Yesenini Azərbaycan poeziyasevərlərinə sevdirməkdir. Hansı tərcüməçinin bu məqsədə nə dərəcədə nail olması isə artıq onun tərcüməçilik bacarığından, tərcüməçilik ustalığından asılıdır.

Mən tərcüməyə daha yaxşı yatan şeirlərin varlığı fikrini qəbul etsəm də, “tərcüməyə yatmayan, sadəcə, çevrilməyən” şeirlərin varlığı haqqında fikirlərə qəti qatılmıram. Bəli, hər hansı bir şeir tərcüməyə asan yatmaya bilər, lakin onu “çevrilməyən şeir”ə çevirmək qərarı tələsik qərardır. Əgər hər hansı bir şeiri bir dildə (şeirin orijinal dilində) gözəl səsləndirmək mümkün olmuşdursa, onu eyni gözəlliklə istənilən dilə çevirmək olar. Əgər bu gün bir şeiri dilimizdə orijinala uyğun gözəlliklə vermək mümkün olmamışdırsa, bu, o demək deyildir ki, həmin şeir tərcüməolunmazdır, sadəcə, həmin gözəlliyi verə biləcək tərcüməçinin yoxluğudur əsas səbəb. Öz tərcüməçisi ilə birlikdə doğulacaq o gözəl tərcümə də.

“Öz doğma dilində orijinalın ruhuna, ahənginə uyğun gələn poetik ifadə tərzini tapmaq”¹, başqa sözlə, orijinala mümkün qədər yaxın olmaqla, orijinaldakı şeiriyyəti saxlamaq bacarığı tərcümədə ən mühüm faktorlardandır. Tərcümədə orijinala sadıqlıq çox vacib olsa da, şeirin çevrildiyi dildə – azərbaycan dilində nə qədər təbii alınması ondan az vacib deyil.

Əslində, “orijinala daha yaxın tərcümələr daha yaxşı səslənir və əksinə, səslənmə ürəyəyatımlıdırsa, bu, orijinala yaxınlıqdan irəli gəlir” fikri cəzbedici görünür. Lakin paradoksal olsa da, bəzən orijinala çox yaxın olmaq istəyi şeiriyyətdən uzaqlaşdırır. Bu, sözsüz ki, arzu edilməz haldır və tərcüməçinin orijinaldakı ruhu, poeziyanı tuta bilməməsindən və bütün bunları quru söz oyununa qurban verməməsindən irəli gəlir. Digər mənfi faktorlar da unudulmamalıdır: Tərcüməçinin şeirin orijinal dilini yaxşı bilməməsi və ya tərcümə vaxtı orijinala səthi münasibət. Əlbəttə, rus dilini yaxşı bilməyən birinin həmin dildən tərcümə etməyə girişməsi fikri real görünməsə də, orijinala səthi münasibət faktlarına çox rast gəlirik. Bəzən müəlliflər bir sözü əsas kimi götürərək onun başına fırlanır, hər hansı bir mənəni ifadə edir, lakin həmin mənə orijinaldakından tamamilə fərqli olur, onun ümumi məzmununa və ruhuna uyğun gəlmir.

Belə halları aradan qaldırmaq üçün tərcümə zamanı orijinalın ruhuna sadıqlıq və orijinaldakı mənaya həssaslıq göstərilməsi vacibdir.

Tərcüməçi kimi, Azərbaycanda ilk dəfə Yesenin yaradıcılığına Süleyman Rüstəm müraciət etmişdir. O, 1928-ci ildə Yesenin “İran nəğ-

¹ Hamlet İsxanlı. Poetik tərcümə: Məhdud çərçivələr içində xoş ahəng və gözəllik axtarışı. Poetik tərcümələr. 1-ci toplu. Bakı, Xəzər Universitəsi Nəşriyyatı, 2005, səh.337.

mələri” silsiləsindən olan “В Хорассане есть такие двери...» şeirini Azərbaycan dilinə çevirmişdir. Həmin şeir əski əlifba ilə çıxan “İnqilab və mədəniyyət” jurnalında dərc olunmuş¹ və iki il sonra ayrıca kitab şəklində çıxan “Addımlar” şeirlər toplusuna daxil edilmişdir².

Maraqlıdır ki, ilk variantdan fərqli olaraq, “Addımlar” şeirlər toplusunda şeirin beşinci bəndi ixtisara salınmışdır. Bunun çap xətası olduğunu düşünürük.

Süleyman Rüstəmdən sonra daha 28 tərcüməçi – Ələkbər Ziyatay, İsmayıl Soltan, Ş. Sadiq, Rəfiq Zəka, Əliağa Kürçaylı, Anar, Əhməd Cəmil, Murad Qudyalçaylı, Nüsrət Kəsəmənli, Tofiq Bayram, Səyavuş Məmmədzadə, MəhİR Qarayev, Qoca Xəlid, Kamal Abdulla, RəmiZ Rövşən, Hamlet İSaxanlı, Knyaz Aslan, Səlim Babullaoglu, Zahir Əzəmət, Firuz Mustafa, Eldar NəSibli Sibirel, Eyvaz Borçalı, Günel Mövlud, Qiya Paçxataşvili, Fikrət Qoca, Əli Rza Xələfli, RUFət İsayev və bu sətirlərin müəllifi müxtəlif vaxtlarda öz qələmlərini Yeseninın şeirlərinin azərbaycancaya tərcüməsi üzərində sınımışlar. Bəzi yazılı mənbələrdə və şifahi söhbətlərdə Əli Nazim, Mikayıl Rzaquluzadə, Cabir Novruz, Rəfiqə Nuray, Vilayət RüstəMZadə, İsa İsmayılzadə və daha bir neçə nəfərin də Yesenindən tərcümələr etdiyinə dair məlumatlar verilsə də, təəssüf ki, nə adı çəkilən şairlərin kitablarında, nə də mətbuat səhifələrində bu məlumatların real fakt kimi təsdiqini tapa bilmədik. Yuxarıda adı çəkilən 29 tərcüməçi, ümumilikdə, Yeseninın 121 əsərini

¹ Xorasanda. “İnqilab və mədəniyyət” jurnalı, № 6-7, 1928, səh.16.

² Süleyman Rüstəm. Addımlar. Bakı, AzərNəŞr, 1930, səh.43.

Azərbaycan dilinə çevirmişdir və bu 121 əsərin 236 tərcümə variantı mövcuddur.

Müxtəlif müəlliflər tərəfindən tərcümə edilmiş bir şeiri yenidən tərcümə etmək istəyi! Nədir bu istək? Əvvəlki tərcümələrə etiraz, yoxsa şeirə, onun müəllifinə olan sevgi hisləri, duyğularıdır bu istək? Şübhəsiz, ilk növbədə, konkret şeirə, şairə olan məhəbbət duyğularıdır bu. Hər şairin yaradıcılığında elə şeirlər var ki, onları mütləq tərcümə etmək istəyirsən. Yesenin də belə şairlərdəndir. «Письмо матери» şeirini tərcümə etmək, anaya olan o ülvə hisləri öz qəlbindən və qələmindən süzdürmək istəyi, dahi şairin həyata vida nəğməsi olan «До свиданья, друг мой, до свиданья» şeirini, doğma Bakımıza dərin və sonsuz sevgi hislərinin ifadə edildiyi «Прощай, Баку!» şeirini, Yesenin sevgi himni sayıla biləcək “İran nəğmələri”ni və neçə-neçə başqa şeirləri tərcümə etmək istəyi nə qədər təbiidir! Bununla belə, bir neçə müəllif tərəfindən tərcümə edilmiş bir şeirin yeni tərcüməsinə girişmək istəyinin, müəyyən mənada, mövcud tərcümələrə etirazdan güc alması da şübhəsizdir.

Yesenin Azərbaycan dilinə ən çox tərcümə edilən şeiri «До свиданья, друг мой, до свиданья» şeiridir. Bu şeir 15 müəllif tərəfindən tərcümə edilmişdir. Bundan sonra sıralamada «Прощай, Баку!» (12 müəllif), «Улеглась моя былая рана...» (6 müəllif), «Ты сказала, что Саади...» (6 müəllif) və «В Хороссане есть такие двери...» (6 müəllif) şeirləri gəlir.

Yuxarıda adları çəkilən tərcüməçilər arasında Yesenin yaradıcılığına ən çox müraciət edən Əliqə Kürçaylıdır. O, ilk dəfə 1965-ci ildə Yesenin anadan olmasının 70 illiyi münasibətilə onun şeirlərini Azərbaycan dilinə tərcümə

edərək, ayrıca kitab şəklində nəşr etdirmişdir. Sonralar həmin kitab, Əliağa Kürçaylının sağlığında, başqa tərcümələr də əlavə edilməklə, yenidən 2 dəfə çap olunmuşdur.

Qeyd edək ki, Əliağa Kürçaylı Yesenin Azərbaycan dilinə tərcümə olunmuş yuxarıda göstərilən 121 əsərindən 108-ni tərcümə etmişdir. Eyni zamanda o, bu 108 şeirdən 64-nün yeganə tərcüməçisidir. Əliağa Kürçaylının tərcümə etmədiyi 13 şeir isə aşağıdakı müəlliflər tərəfindən tərcümə edilmişdir: Murad Qudyalçaylı – 1 şeir, Firuz Mustafa – 1 şeir, Eyvaz Borçalı – 3 şeir, Qoca Xalid – 3 şeir, İsxan İsxanlı – 3 şeir, Rüşət İsayev – 1 şeir və yerdə qalan 1 şeir isə 3 müəllif – Anar, Səyavuş Məmmədzadə və Eyvaz Borçalı tərəfindən tərcümə edilmişdir.

Yesenin yaradıcılığına müraciət etmiş 29 tərcüməçidən yalnız doqquzu – Süleyman Rüstəm, Əliağa Kürçaylı, Səyavuş Məmmədzadə, Eyvaz Borçalı, Qoca Xalid, Firuz Mustafa, Günel Mövlud, Rüşət İsayev və bu sətirlərin müəllifi Yesenin “İran nəğmələri”ndən tərcümələr etmişlər* Ümumiyyətlə, Yesenin yaradıcılığına tərcümə baxımından müraciət də məhz “İran nəğmələri” ilə başlamışdır. Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, 1928-ci ildə Süleyman Rüstəm “İran nəğmələri” silsiləsindən olan “В Хорассане есть такие двери...» şeirini dilimizə çevirmişdir. Bu, Yesenin Azərbaycan dilinə tərcümə olunan ilk şeiri idi.

“İran nəğmələri”ni ilk dəfə Əliağa Kürçaylı bütövlükdə Azərbaycan dilinə çevirmiş və onu Yesenindən tərcümə etdiyi şeirlər toplu-

* Kamal Abdulla da “Шаганэ ты моя, Шаганэ!” şeirindən 2 bənd tərcümə etmişdir. Bax: Kamal Abdulla. Kədərli seçmələr. Bakı, Mütərcim, 2002, səh. 166-168. Şeir tam tərcümə edilmədiyindən müəllifi “İran nəğmələri”ndən tərcümə etmiş tərcüməçilər sırasına aid etmədik.

sunax daxil etmişdir¹. Sonralar Əliğa Kürçaylı tərcümələri üzərində yenidən işləyərək, digər tərcümələri də əlavə olunmaqla, həmin kitabı daha iki dəfə nəşr etdirmişdir². Əliğa Kürçaylıdan sonra Səyavuş Məmmədzadə³ və Eyvaz Borçalı⁴ da “İran nəğmələri”ni tam şəkildə Azərbaycan dilinə tərcümə etmişlər. Digər tərcüməçilər isə “İran nəğmələri”nə daxil olan şeirlərdən bəzilərini tərcümə etmişlər: Süleyman Rüstəm – 1, Qoca Xalid – 3, Firuz Mustafa – 4, Günel Mövlud – 1, Rüfət İsayev – 1 və İsaخان İsaخانlı – 6 şeir.

Sözsüz ki, Yesenini tərcümə etmək çətindir. Bunu Yesenindən tərcümə etmiş tərcüməçilərin əksəriyyəti qeyd etmişlər. Əliğa Kürçaylı bu haqda yazır:

“Yesenin ən çox oxunan, həm də məhəbbətlə oxunan şairlərdəndir. O, həm də ən çətin tərcümə olunan şairlərdəndir. Bu, mənə, Yesenin çox koloritli, özünəməxsus poeziyaya malik olmasından irəli gəlir. Mən onun azəri dilində çıxan ilk kitabının tərcüməçisi kimi, bu çətinliyi tərcümə prosesində, demək olar ki, hər misrada, hər sözdə və fikirdə hiss etmişəm”⁵.

Rəsul Həmzətov isə onu “*ən tərcüməolunmaz şair*” adlandırır⁶.

¹ Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1965, səh. 95-125.

² Qadına məktub. Şeirlər və poema (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Gənclik, 1970; Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərənşr, 1975.

³ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987, səh.331-342.

⁴ Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı). Bakı, “Adiloğlu”, 2010, səh.3-31.

⁵ Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1965, səh.8.

⁶ Легла дорога в Константиного. Москва, 1985, стр.199.

Bütün bunlara baxmayaraq Azərbaycanda hər zaman Yesenin poeziyasına böyük sevginin olduğunu nəzərə alsaq onun şeirlərinin dilimizə yeni-yeni tərcümə versiyalarının uzə çıxacağına heç şübhə yoxdur. Bu, həm bundan sonra olunacaq yeni tərcümələr, həm də əvvəlki illərdə olunmuş, lakin, hər hansı bir səbəbdən, bizim tədqiqatımızdan kənar qalmış tərcümələr ola bilər. Odur ki, Yesenin şeirlərinin Azərbaycan dilinə tərcümələri ilə bağlı axtarırlarımızı davam etdirəcəyik.

Быть поэтам
это знают те же

Ты скажешь, что
Саади

Голубая родина
Фирдуси

Шаганэ ты моя,
Шаганэ!

Углемась моя
большая рана

Воздух прозрачный
и синий

Вспроси соседку
у монахов

Золото холоднее
луны

Пуши мимой
пара лобзей

Оттого луна так
светит тускло

Тупое сердце,
не бойся!

Голубая да веселая
страна

С.С.С.

Совет ветеранов
шахматного края

Иногда я ношу
на Босноре

1300
ость мате гверн

Iran nağmalari

Улеглась моя былая
рана

Улеглась моя бывшая рана –
Пьяный бред не гложет сердце мне.
Синими цветами Тегерана
Я лечу их нынче в чайхане.

Сам чайханщик с круглыми плечами,
Чтобы славилась пред русским, чайхана,
Угощает меня красным чаем
Вместо крепкой водки и вина.

Угощай, хозяин, да не очень.
Много роз цветет в твоём саду.
Нездаром мне мигнули очи,
Приоткинув черную чадру.

Мы в России девушек весенних
На цепи не держим, как собак,
Поцелуям учимся без денег,
Без кинжальных хитростей и драк.

Ну, а этой за движенья стана,
Что лицом похожа на зарю,
Подарю я шаль из Хороссана
И ковер ширазский подарю.

Наливай, хозяин, крепче чаю,
Я тебе вовеки не солгу.
За себя я нынче отвечаю,
За тебя ответить не могу.

И на дверь ты взглядывай не очень,
Все равно калитка есть в саду...
Нездаром мне мигнули очи,
Приоткинув черную чадру.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Mənim köhnə yaram qövr etmir hələ,
Sərxoş qızdırmalar keçmir qəlbimdən.
Tehranın bu mavi çiçəklərilə
Onu çayxanada sağaldaram mən.

Çayxana ruslara xoş gəlsin deyər,
O enlikürəkli çayçı durmadan –
Al şərab yerinə, araq yerinə
Süzür mənim üçün məxməri çaydan.

Bəsdir bir stəkan, a çayçı, yetər,
Neçə güllər açıb sənin bağçanda.
Bil, yersiz baxmadı mənə o gözlər
Qara çadrasını atıb bir anda.

Bahar tərəvətli gözəlləri biz
Rusiyada it kimi zəncirləmirik.
Davasız, məksiz, pulsuz, xəncərsiz
Öpürük onları, əzizləyirik.

Fəqət şəfəq üzli günəş camalın
Bu incə belinin bir süzməsiyçün –
İnan ki, verərəm Xorasan şalı,
Mən Şiraz xalçası verərəm bu gün.

Bir az da tünd elə çayçı, çayçı, sən
Bil... yalan demərəm ömrümdə sənə.
Yalnız özüm üçün cavabdehəm mən,
Cavab verəmmərəm səninin yerinə.

Bəsdir, sən qapıya baxma bu qədər,
Başqa qapı da var səninin bağçanda.
Bil, yersiz baxmadı mənə o gözlər
Qara çadrasını çəkib bir anda¹.

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.98.*

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Ovundu qəlbimin köhnə yarası,
Sərxoş mərəkələr geridə qaldı.
Tehran güllərinin mavi röyası,
Çayxana dəmləri könlümü aldı.

Çayçı da can-başla yarayır mənə,
«Urus»a çayxana xoş gəlsin deyə.
Araq əvəzinə, mey əvəzinə
Məxməri çay süzür göy piyaləyə.

Çox da əl-ayağa düşmə, a çayçı,
Bağçada gül gulü səsləyir yenə.
Boş yerə deyil ki, çadranı açıb
Birisi göz vurdu xəlvətcə mənə.

Bizim Rusiyada əzəldən bəri
Qız nədi, qəfəsdə saxlamaq nədi.
Satın da almarıq ilk öpüsləri,
Xəncərə güvənib çağlamaq nədi...

Bayaq gördüyümün hər cüvəsinə
Halaldı səpilə zər qədəminə.
Xorasan şalını al beləsinə,
Şiraz xalısını sər qədəminə.

Süz, çayçı, çayını bir az tünd elə,
Düz sözü ömrümdəyə bilmərəm.
Bilirəm işimi mən indən belə,
Sənin işlərini deyə bilmərəm.

Qarıya göz qoyub üzmə özünü,
Bağçana bir cığır tapılar yenə...
Boş yerə deyil ki, açıb üzünü,
Çadralı bir gözəl göz vurdu mənə...¹

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987
səh.331.

Qoca Xalidin tərcüməsi

Köhnə yaralarım çətin qanaya,
Daha sona yetdi səfil həyatım.
Girdim Tehrandakı bir çayxanaya
Ki, mavi güllərlə başımı qatım.

Ruslar çayxanaya dadansın deyə
Yekəpər çayçı da canını üzür.
Dodaq büzə-büzə arağa, meyə
Mənə qıpqırmızı qaynar çay süzür.

Bəsdı, bəs... hələlik süzmə, a çayçı,
Bir az da qoy güllü bağına baxım.
Bir qara çadralı üzünü açıb,
Bayaq ordan mənə göz vurdu axı.

Bizdə qızlar saymır çadranı-zadı,
Gözəllər dünyanı almır vecinə.
Satın da almırıq öpüşü, satın,
Sevib-sevilmirik xançal gücünə.

Amma bağdan çıxıb hey aram-aram,
Gəlib qabağında dursa o sona,
Xorasan şalı da bağışlayaram,
Şiraz xalçası da verərəm ona.

Di gətir, tünd çayın sinəmə yatır,
Gəl ki, əməlinlə barışammaram.
Bir də... mənim gücüm özümə çatır,
Sənin işlərinə qarışammaram.

Qapıya boylanıb durma, a çayçı,
İstəsəm, yol tapıb gəzərəm bağı.
Bir qara çadralı üzünü açıb,
Bayaq ordan mənə göz vurdu axış¹.

Yaz suları, Dan söküləndə, İlxi... Rus klassik poeziyası Qoca Xalidin tərcüməsində. Bakı, Şirvanəşr, 1997, səh.38.

Firuz Mustafanın tərcüməsi

Köhnə ağrılarım səngiyib hələ,
Könlümü didməyir dərdlər, duyuram.
Tehranın məsmavi gülləri ilə
Mən bir çayxanada məlhəm qoyuram.

Çayçı rus qonağa, yəni ki mənə
Çayı tərif edir, yaxınlaşaraq:
Tünd araq yerinə, şərab yerinə
Məni tünd çayına eləyir qonaq.

Çayçı, gəl başımı çoxqatma çayla,
Çoxdur qızılgüllər sənin bağçanda.
Çadradan boylanan o gözlər hələ
Yadımdan çıxmayır, gör bir haçandı.

Nazənin qızları Rusiyada, bil,
Zəncirdə it kimi saxlamırıq biz.
Öpüşlə onlara veririk təlim
Hiyləsiz, davasız, xəncər-nizəsiz.

O naz-qəmzə üçün, o ədalarçün,
O nurlu sifətçün keçib varımdan,
Mən Xorasan şalı alaram bu gün,
Lap Şiraz xalçası taparam, inan.

Çayxana sahibi, süz tünd çayından,
Mən səni aldadan deyiləm, əlbət.
Səninçün cavabdeh bax mənəm bu an,
Cavabdeh deyiləm özümçün fəqət.

Gəl sən də qapıya boylanma belə,
Onsuz da qıfil var sənin bağçanda.
Çadradan boylanan o gözlər hələ
Yadımdan çıxmayır, gör bir haçandı¹.

¹ “Yeni Azərbaycan” qəzeti, 29 aprel, 2005.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Səngiyib sinəmin yara böhranı,
Gəmirir içimi o sərxoş qada.
Mavi çiçəkləri güllü Tehranın
Canıma dərmandı bu çayxanada.

Çayxana sahibi bayaqdan bəri,
Rusun qabağında şan həvəsinə
Özü çay daşıyır məndən öteri,
Tünd araq yerinə, mey əvəzinə.

Ağa, bir ara ver, bir azca gözlə,
Gül açıb baxçanda güllərin məti.
Havayı göz vurmur mənə o gözlər,
Qara çadrasını çəkib xəlvəti.

Bizim tərəflərdə, ruslar elində
Zəncirdə saxlanmır yaz ətirli qız.
Opüş öyrənirik busə dilində
Xəncərsiz, bıçaqsız, pulsuz, davasız.

O incə bellinin qəmzəsi aləm,
Sökən dan yerinə bənzər camalı;
Şiraz xalçasını peşkəş eylərəm,
Öpər ayağını Xorasan şalı.

Çay süz, ağa çayçı, bir az tünd elə,
Ömrümdə mən sənə kələk gəlmərəm.
Özümə zaminəm mən indən belə,
Sənəsə cavabdeh ola bilmərəm.

Tez-tez o qarıya boylanma hədər
Onsuz da bağ yolu daha sərfədi;
Havayı göz vurmur mənə o gözlər
Qara çadrasını çəkib xəlvəti¹.

¹ Sergey Yesenin. *Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.3.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

Köhnə yaralarım sakitdir hələ,
İçkili məclislər çıxıb yadımdan.
Tehranın bu mavi çiçəklərilə
İndi çayxanada şəfa tapıram.

Çayxana sahibi özü bayaqdan
Qoy çayxana rusa xoş gəlsin deyə,
Tökür mənə xoruzquyruğu çaydan
Araq əvəzinə, şərab yerinə.

Çayını tök, çayçı, döymə sinənə,
Bağın gülüstandır, min bir çiçək var.
Boş yerə deyil ki, göz vurdu mənə,
Çəkib çadrasını bir nazlı nigar.

Bahar çiçəyitək gözəl qızları
İt kimi zəncirdə saxlamırıq biz.
Öpüb oxşayırıq hər vaxt onları
Davasız-şavasız, pulsuz-parasız.

Bax bu günəş üzlü, ay camallının
İnan, hər nazına, hər qəmzəsinə
Qurban eyləyərəm Xorasan şalın,
Şiraz xalçası da verərəm yenə.

Bir az tünd eləsən, çayçı, içərəm,
Yalan söyləmərəm heç zaman sənə.
Yalnız öz yerimə cavab verərəm,
Necə cavab verim sənənin yerinə?

Boylanma qarıya sən dönə-dönə,
Bağcana bir başqa giriş yenə var...
Boş yerə deyil ki, göz vurdu mənə,
Çəkib çadrasını bir nazlı nigar¹.

¹ *Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində*
Xəzər universitəsi nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.59.

Спроси сегодня у
менями

Как сказать
мне что прекрасней
любовь?

По-переносу?

Как назвать
Словом раскраснев?

Я спросил сегодня у менялы,
Что дает за полтумана по рублю,
Как сказать мне для прекрасной Лалы
По-персидски нежное «люблю»?

Я спросил сегодня у менялы
Легче ветра, тише Ванских струй,
Как назвать мне для прекрасной Лалы
Слово ласковое «поцелуй»?

И еще спросил я у менялы,
В сердце робость глубже притая,
Как сказать мне для прекрасной Лалы,
Как сказать ей, что она «моя»?

И ответил мне меняла кратко:
О любви в словах не говорят,
О любви вздыхают лишь украдкой,
Да глаза, как яхонты, горят.

Поцелуй названья не имеет,
Поцелуй не надпись на гробах.
Красной розой поцелуи веют,
Лепестками тая на губах.

От любви не требуют поруки,
С нею знают радость и беду.
«Ты – моя» сказать лишь могут руки,
Что срывали черную чадру.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Yarım tümən üçün bir manat verən
Dəllaldan yanaşıb soruşdum belə*:
Gözəl Lalə üçün necə deyim mən
«Sevirəm» sözünü fars lisaniylə?

Van suları kimi səssizcə bu gün
Mən həmin dəllaldan soruşdum yenə:
O gözəl Laləyə söyləmək üçün
«Öpüş» kəlməsini sən öyrət mənə.

Gizlədib qorxunu qəlbimdə dərin
Dəllaldan yenə də soruşdum ki, mən:
Axı necə deyim gözəl Laləyə,
Axı necə deyim ki, «sən mənimsən?»

Dəllal cavab verdi mənə müxtəsər:
Sözlə olunmayıb məhəbbət izhar.
Məhəbbət yolunda köks ötürərlər,
Gözlər də yaquttək alışıb - yanar.

Öpüşün olmamış adı əzəldən,
Öpüş yazı deyil tabutda gerçək.
Görürsən, gül ətri gəlir öpüşdən,
O, dodaqlardadır gül yarpağıtək.

Əvəz istəməzlər sevgidən heç vaxt,
Onunla bilirlər sevinci, dərdi.
Çəkib açan zaman qara çadranı
«Mənimsən» sözünü əllər deyərdi¹.

* Bu misra Əliağa Kürçaylının 1975-də nəşr olunmuş kitabında səhvən "Dəllaldan yenə də soruşdum ki, mən" kimi getmişdir və bu səhv kitabın 2006-cı il nəşrində də təkrar edilmişdir. Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.100.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Sərrafa bəllidir arzum, diləyim
Manata dəyişir yarım tuməni.
Soruşdum: – Laləyə necə söyləyim
Farsların diliylə «sevirəm səni»?

Sərraf dillənmədi, bilmədim niyə
Səsim – Van gölünü oxşayan nəsim:
– De, necə söyləyim gözəl Laləyə
«Öpüş» kəlməsini, necə, əzizim?

Nəhayət, bir cavab eşidim deyə,
Sərrafın səbrini yenə sınađım:
– De, necə söyləyim gözəl Laləyə
«Mənimsən» sözünü, necə anladım?

Sərrafın cavabı müxtəsər oldu:
– Eşq nədi, söz nədi... Sevən lal yanar,
İçini yandırar məhəbbət odu,
Qoşa gözlərində qoşa ləl yanar.

Öpüşə ad verdin, vermədin – nə fərq...
Öpüş yazı deyil qara, dağ üstə.
Opüş bir qönçədir, bir zərif şəfəq,
Qızarar, əriyər gül dodaq üstə.

Aşiqin sözünü eşidən hanı...
Məşuqə «qal» deyər, ya da «öl» deyər.
«Mənimsən» sözünü qara çadranı
Gözəlin üzündən üzən əl deyər¹.

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987*
səh.332

Firuz Mustafanın tərcüməsi

Bir sərraf adamdan soruşdum ki mən,
Yarım tımən pulla de, nə eyləyim?
O gözəl Laləyə farsca, görəsən,
«Sevirəm» sözünü necə söyləyim?

Sərrafdan onu da soruşdum ki, mən
Van küləyi kimi sakit, xəfifcə
Mən gözəl Laləyə indi, görəsən,
Bəs “öpüş” sözünü söyləyim necə?

Bunu da soruşdum sərrafdan hələ
Atıb qorxaqlığı bir tərəfə mən,
De, necə söyləyim gözəl Laləyə, –
Mən necə deyim ki, ona «mənimsən»?

O sərraf sözünü söylədi necə:
Sevəndə ucadan deyilmir sözlər,
Sevən korun-korun yanır gizlicə,
Sevəndə yaquttək od saçır gözlər.

Yoxdur bu dünyada adı öpüşün,
O, qəbrüstü yazı deyildir axı.
Onu qızılgüllər, yelpiklər düşün:
Əridər dodaqda bir gül yarpağı.

Sevgidən zəmanət tələb edilməz,
O, qəmin, sevincin canıdır, canı.
«Mənimsən» – söyləyə bilər ki, o kəs
Əliylə parçalar qara çadranı¹.

¹ “Bizim fakt” qəzeti, 18-25 may, 2010.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Yarım tımən sayır sərraf manatı,
Mən ondan soruşdum bu səhər erkən:
«O gözəl Laləyə necə anladım
“Sevirəm” sözünü fars dilində mən?»

Astaca dillənib Van ləpəsitək
Sərrafdən soruşdum bu səhər erkən:
“Busə”, kəlməsini bir öyrət görək
O gözəl Laləyə necə deyim mən ?»

Qorxunu, hürkünü büküb canıma,
Sərrafdən onu da soruşdum ki, mən
O gözəl Laləyə, gözəl xanıma
Nə təhər anladım, deyim “mənimsən”?

Sərraf cavab verdi kəsə, müxtəsər,
Bizlərdə sevməyin öz qaydası var:
Söz deməz, ah çəkər qəlbən sevənlər,
Gözlər də yaquttək alışıb yanar.

Hələ ad qoymayıb ona kimsələr,
Məzər daşına da edilməyib həkk;
Qızıl gül qoxulu qaynar busələr
Əriyər dodaqda gül ləçəyitək.

Sevgidə zəminlik gözləməz ellər,
Ya sevinc gətirər, ya dərd yetirər!
«Mənimsən» söyləyər yalnız o əllər
Ki, qara çadranı açıb götürə!¹

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı)*
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.5.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

Hər yarım tımənə bir manat verən
Qoca bir sərrafdan soruşdum bu gün:
– O gözəl Laləyə necə deyim mən
Fars dilində zərif “sevirəm” sözün?

Van suları kimi sakitcə həmə
O qoca sərrafdan soruşdum bu gün:
– Bəs gözəl Laləyə necə deyim mən,
İncə “busə” sözün, anlatmaq üçün?

Qorxunu-hürkünü atıb içimdən,
Yenə o sərrafdan sordum, görəsən,
O gözəl Laləyə necə deyim mən,
Necə deyim ona ki, “sən mənimsən”?

Sərraf cavab verdi mənə sadəcə:
– Məhəbbəti sözlə söyləmək olmaz.
Məhəbbət yandırır-yaxar gizlicə,
Gözlərinə yanar sanki bir almaz.

Busənin tərifin kimsə bilmir ki,
Busə yazı deyil baş daşlarında.
Busə bir qızılgül ləçəyidir ki,
İlişib qalıbdır dodaqlarında.

Məhəbbətdən əvəz istəmək olmaz,
Sevincinə, kədərinə dözərlər.
“Sən mənimsən” deyər yalnız və yalnız
O qara çarşabı götürən əllər¹.

Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində.
Xəzər universitəsi nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.63.

Шаганэ ты моя,
Шаганэ!

... Там, на севере, девушка тоже,
На тебя она страшно похожа
Может, думает обо мне...

Маганэ ты моя
2 Маганэ.

Шаганэ ты моя, Шаганэ!
Потому, что я с севера, что ли,
Я готов рассказать тебе поле,
Про волнистую рожь при луне.
Шаганэ ты моя, Шаганэ.

Потому, что я с севера, что ли,
Что луна там огромней в сто раз,
Как бы ни был красив Шираз,
Он не лучше рязанских раздолий.
Потому, что я с севера, что ли.

Я готов рассказать тебе поле,
Эти волосы взял я у ржи,
Если хочешь, на палец вяжи –
Я нисколько не чувствую боли.
Я готов рассказать тебе поле.

Про волнистую рожь при луне
По кудрям ты моим догадайся.
Дорогая, шути, улыбайся,
Не буди только память во мне
Про волнистую рожь при луне.

Шаганэ ты моя, Шаганэ!
Там, на севере, девушка тоже,
На тебя она страшно похожа,
Может, думает обо мне...
Шаганэ ты моя, Шаганэ.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Sevimli Şahanə, gözəl Şahanə!
Ona görəmi ki, şimaldanam mən,
İstərəm söz açam sonsuz çöllərdən,
Dalğalı çovdardan söz açam sənə,
Sevimli Şahanə, gözəl Şahanə!

Ona görəmi ki, şimaldanam mən,
Elə bil böyükdür orda ay bir az.
Nə qədər füsunkar olsa da Şiraz,
O, yaxşı deyildir Ryazan çölündən,
Ona görəmi ki, şimaldanam mən?

İstərəm, söz açam sənə çöllərdən,
Çovdar saçlarıma çəkibdir xına,
Al onu, dola sən barmaqlarına,
Ağrı hiss etmərəm bir tikə də mən,
İstərəm, söz açam sənə çöllərdən.

Ay işığındakı dalğalı çovdar
Necə də bənzəyir mənim saçıma.
Əzizim, gül, danış, fəqət söz açma,
Düşməsin yadıma sevimli diyar,
Ay işığındakı dalğalı çovdar.

Sevimli Şahanə, gözəl Şahanə!
Bizim o şimalda gözəl bir qız var,
Bilsəydin, o, sənə nə qədər oxşar!
Bəlkə, indi məni anır o, yenə,
Sevimli Şahanə, gözəl Şahanə!¹

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh.102.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Mehriban Şahanə, gözəl Şahanə,
Şimal həsrətimi göynətdi məni?
Qoy ayın nurunda çimən zəmini
Nağıla çevirib söyləyim sənə,
Mehriban Şahanə, gözəl Şahanə!

Şimal həsrətimi göynətdi məni?
Orda ay doğanda göylərə sığmaz...
Nə qədər səfalı olsa da Şiraz,
Mənə unutdurmaz Ryazan elini...
Vətən həsrətimi göynətdi məni?

Qoy sənə danışım qızıl zəmidən,
Əlində bir sarı sünböldü saçım.
Kefin istəyirsə, üz, nəəlacım,
Dözərəm ağrıya uf da demədən, –
Qoy sənə danışım qızıl zəmidən.

Gecə ay nurunda çimən çovdarı
Qıvrım saçlarımdan, telimdən tanı.
Əzizim, gül, danış, pozma halını,
Yadıma salma sən, deyirəm, barı
Gecə ay nurunda çimən çovdarı.

Mehriban Şahanə, gözəl Şahanə!
Şimalda bir qız var, günləri sayır.
Özü də o, sənə yaman oxşayır.
Bəlkə, ala gözü yol çəkir yenə,
Mehriban Şahanə, gözəl Şahanə!¹

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987, səh.333.

Firuz Mustafanın tərcüməsi

Şahanə, Şahanə, mənim Şahanəm!
Bəlkə də şimaldan olduğum üçün
Sənə düzənlərdən söz açım bu gün.
Gecə dalğalanan zəmi bir aləm,
Şahanə, Şahanə, mənim Şahanəm!

Bəlkə də şimaldan olduğum üçün
Ay böyük görünür yüz dəfə, azı.
Nə qədər sevsəm də gözəl Şirazi,
Ryazan tək geniş görünür bu gün
Bəlkə də şimaldan olduğum üçün.

Çovdar zəmisindən söz açım sənə,
Ordan götürmüşəm bu saçları mən.
Barmağına dola əgər istəsən,
Bundan isti-soyuq olammaz mənə,
Çovdar zəmisindən söz açım sənə.

Gecə dalğalanan zəmi bir aləm,
Qıvrım saçlarıma nəzər sal bir az,
Gülüm, zarafat et, gül, belə olmaz.
Təkcə yaddaşımı oyatma, sənəm,
Gecə dalğalanan zəmi bir aləm.

Şahanə, Şahanə, mənim Şahanəm!
Orda, şimalda da bir qız yaşayır.
Bilmirsən, o, sənə necə oxşayır.
O, məni düşünür bəlkə də bu dəm...
Şahanə, Şahanə, mənim Şahanəm!¹

¹ “Tac” qəzeti, 04-14 noyabr, 2005.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

A mənim Şahanəm, mənim Şahanəm!
Şımallı olmağım olsun bəhanəm,
Sənə söhbət açım çovdar çölündən,
Dalğalı zəmidə ayın selindən;
A mənim Şahanəm, mənim Şahanəm!

Şımallı olmağım olsun bəhanəm,
Ay orda iridir yüz dəfə azı.
Nə gədər sevsəm də sizin Şirazı,
Ryazan çölündən artıq bilmərəm,
Şımallı olmağım olsun bəhanəm.

Sənə söhbət açım çovdar çölündən,
Saçımda bu rəng də ondandı elə.
İstəsən əl uzat, götür cəngələ,
Zərrəcə bilmərəm ağrısını mən;
Sənə söhbət açım çovdar çölündən,

Dalğalı zəmidə ayın selindən
Yadigar almışam qızıl saçları.
Gülümsə, ərk elə, gülüş saç barı,
Təki ün çıxmasın yaddaş gölündən,
Dalğalı zəmidə ayın selindən.

A mənim Şahanəm, mənim Şahanəm!
Sarışın bir qız var bizim şimalda,
Yerişi, duruşu lap sən misalda;
Yolumu gözləyir bəlkə də hər dəm,
A mənim Şahanəm, mənim Şahanəm!¹

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.7.

Или Hazana, rno
Caagu

Как поудея
я поэтман,
Мо целуюсь,
как поэм.

ы сказала, что Саади
Целовал лишь только в грудь.
Подожди ты, бога ради,
Обучусь когда-нибудь!

Ты пропела: «За Ефратом
Розы лучше смертных дев».
Если был бы я богатым,
То другой сложил напев.

Я б порезал розы эти,
Ведь одна отрада мне -
Чтобы не было на свете
Лучше милой Шаганэ.

И не мучь меня заветом,
У меня заветов нет.
Коль родился я поэтом,
То целуюсь, как поэт.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Sən dedin ki, Sədi ancaq
Öpərdi qız sinəsindən.
Döz, sən allah, gələr bir vaxt
Öyrəşərəm buna da mən.

Dedin: yazılıb Quranda –
Düşmənindən al intiqam!
Mən gəlmişəm Ryazandan,
Yox, bu sözü anlamaram.

Mahnı dedin: «Fərat gülü
Xoşdur sadə gözəllərdən».
Əgər olsaydım dövlətli,
Başqa nəğmə qoşardım mən.

Qoparardım o gülləri,
Ürəyimdə budur dilək –
Qoy yaxşı qız olmasın heç
Bu dünyada Şahanətək.

Yoxdur başqa bir arzu-kam,
Sıxma mənim ürəyimi.
Mən ki şair doğulmuşam,
Öpəcəyəm şair kimi¹.

¹ Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.104.

Əliağa Kürçaylı şeirin əlyazma variantında yer alan, lakin Yesenin özünün əsas mətnə daxil etmədiyi bir bəndi də tərcümə etmişdir. Əlyazmada bu bəndin bir neçə versiyası var. Əliağa Kürçaylının tərcümə etdiyi bəndin (ikinci bənd) orijinal versiyası belədir:

Ты сказала, что в Коране
Говорится: мечь врагу,
Ну, а я ведь из Рязани,
Знать тех строчек не могу.

(Сергей Есенин. Полное собрание сочинений.
В 7-ми томах. Т.1. , стр.368).

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Deyirsən ki, Sədi
Öpərdi tər sinədən.
Busə elə busədi,
Nə öyrənən, öyrədən?

Nəğmə dedin: «Fəratın
Güllərinə tay olmaz».
Sən gülümə şər atdın,
Sözün haqlı sayılmaz.

Qoşaram ayrı nəğmə,
Üzərəm o gülləri.
Dünyada Şahanəmə
Tay olmasın heç biri.

Adəti qoy bir yana,
Mənəm adət qənimi.
Şair gəldim cahana,
Öpərəm şair kimi!¹

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987
səh.333.

Firuz Mustafanın tərcüməsi

Söylədin ki, Sədi yalnız
Öpərdi yar sinəsindən.
Bir tələsmə, dayan, ay qız,
Qoy bunları öyrənim mən.

Nəğmə dedin: “Fərat üçün
Qızılgül divdən doğmadı».
Mən varlı olsaydım, bu gün
Başqa nəğmə oxuyardım.

Bütün gülləri əzərdim,
Onlar əziz deyil mənə.
Tək bircə gülü üzərdim –
Ən gözəl güldür Şəhanə.

Məsləhətin deyil gərək,
Mən də demirəm fikrimi.
Doğulmuşam mən şairtək,
Qoy öpüşüm şair kimi¹.

¹ “Bizim fakt” qəzeti, 18-25 may, 2010

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Deyirsən: “Sədi yalnız
Tər sinədən öpərdi”.
Sən allah, səbrini qıs,
Öyrənərəm bu şərti.

Dedin: «Gül qızdan tərdi
O üzündə Fəratın».
Ayrı nəğmə ötərdim
Zəngin olsa həyatım.

Üzüb atardı oda
O gülləri öz əlim.
Qoy olmasın dünyada
Şahanədən gözəli.

Oyüdün ağzını yum,
Hər öyüdü təpirəm.
Mən ki şair doğuldum,
Şairtək də öpürəm¹.

¹ Sergey Yesenin. Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı)
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.9.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

Sən dedin ki, şair Sədi
Öpərdi yalnız sinədən.
Bəs bu tələskənlik nədi?
Axır mən də öyrənəcəm.

Mahnı qoşdun sən Fəratdan
O taydakı gözəllərə.
Dedin: “Onlar tay olammaz
Bağçadakı qızılgülə”.

Dövlətli olsaydım əgər,
Kəsib atardım gülləri.
İstərəm olmasın gözəl
Mənim Şahanəmdən qeyri.

Daha məni çox üzmə gəl,
Mən bilirəm öz işimi.
Bir halda ki mən şairəm,
Öpüşürəm şair kimi¹.

Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində.
Xəzər universitəsi nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.67.

Rüfət İsayevin tərcüməsi

Söylədin ki, şair Sədi
Öpdüyü yer tər sinədir.
Allah xətri, gözlə məni,
Öyrənərəm öpüş nədir!

“Fərat çayın o üzündə
Qız tay olmaz qızıl gülə”-
Oxuduğun bu nəğməni
Mən deyərdim başqa cürə.

İmkanlarım olsa əgər,
Qızıl gülü yox edərdim.
Şahanədən qeyri gözəl
Görmək belə, istəməzdim.

Sən bu şair ürəyimi
Daha üzmə adətində.
Mən bilirəm adətimi
Öpüşürəm şair kimi¹.

¹ *Rüfət İsayev. Yaz küləyi mən olaydın.* Bakı, Nərgiz nəşriyyatı
2013, səh.67

Ни когда я не был на
Босоропе

Никогда я не был на Босфоре,
Ты меня не спрашивай о нем.
Я в твоих глазах увидел море,
Полыхающее голубым огнем.

Не ходил в Багдад я с караваном,
Не возил я шелк туда и хну.
Наклонись своим красивым станом,
На коленях дай мне отдохнуть.

Или снова, сколько ни проси я,
Для тебя навеки дела нет,
Что в далеком имени–Россия –
Я известный, признанный поэт.

У меня в душе звенит тальянка,
При луне собачий слышу лай.
Разве ты не хочешь, персиянка,
Увидать далекий синий край?

Я сюда приехал не от скуки –
Ты меня, незримая, звала.
И меня твои лебяжьи руки
Обвивали, словно два крыла.

Я давно ищу в судьбе покоя,
И хоть прошлой жизни не кляню,
Расскажи мне что-нибудь такое
Про твою веселую страну.

Заглуши в душе тоску тальянки,
Напой дыханьем свежих чар,
Чтобы я о дальней северянке
Не вздыхал, не думал, не скучал.

И хотя я не был на Босфоре –
Я тебе придумую о нем.
Все равно–глаза твои, как море,
Голубым колышутся огнем.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi

Bosforda heç zaman olmamışam mən,
Gəl indi sən məndən soruşma onu.
Sənin gözündəki mavi şəfəqdən
Öyrəndim dənizin nə olduğunu.

Məni aparmadı Bağdada karvan,
Ora daşımadım xınayla ipək.
Gözəl qamətinlə sən otur bir an,
Qoy dizin üstündə dincəlim görək.

Nə qədər yalvarıb dil töksəm belə,
Səninçin hamısı birdir, bilirəm.
– Mən Rusiya adlanan o uzaq eldə
Tanınmış, şöhrətli, adlı şairəm.

Qəlbimdə səslənir şimal yelləri,
Budur, it də hürür ay işığında.
Məgər, a fars qızı, bizim elləri
Görmək istəmirsən, söylə bir an da?

Qüssədən gəlmədim sizin ellərə,
Sən özün çağırdın səssizcə məni.
O quş qanadıtək qoşa əllərin
Uçurdu buraya gör necə məni.

Taledə rahatlıq arayıram mən,
Qəlbimi oxşamır o keçmiş həyat.
Söhbət aç, dinləyim şən vətəmindən,
Könlün nə istəsə, danış bu saat.

Sən öz nəfəsinlə məni məst elə,
Kədəri, qüssəni qov ürəyimdən.
Şımallı bir qızın həsrəti ilə
Ah çəkib, düşünüb, darıxmayım mən.

Heç zaman Bosforda olmasam da mən,
Sənə nəql edərəm xəyalla onu.
Onsuz da gözünün mavi rəngindən
Öyrəndim dənizin nə olduğunu¹.

Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh. 105.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Bosfora düşməyib yolun heç zaman,
Oradan söyləyə bilməsəm, nə qəm.
Sənin gözlərində alışan ümman,
Mavi alov saçan dəniz görürəm.

Bağdada karvanla getməyib malım,
Sən məndən nə ipək, nə xına istə.
Yaxın gəl, gözəlim, dincimi alım
O ipək əllərin, dizlərin üstə.

Bəlkə, heç vecinə deyil, bəlkə də,
Bu qədər dil töküb haray salmağım,
Rusiya deyilən uzaq ölkədə
Şan-şöhrət qazanmış şair olmağım.

Qəlbimdə qarmonun səsi közərir,
Ayın işığında çimir çöl, çəmən.
De, istəməzdinmi, Şərqi gözəli,
O mavi diyarı gedib görəsən?

Düşdüm sorağına uzaq ellərin,
Sən özün bilmədən səslədin məni.
Məni harayladı qoşa əllərin,
Yollara çağırdı həsrətin məni.

Rahatlıq gəzirəm haçandan bəri,
Narahat ömrümü qınamasam da.
Laləzar yurdundan bir danış barı,
Bir danış, dilini anlamasam da.

Qarmon həsrətini qəlbimdə ovut,
Qoyma onun səsi dağlasın məni.
Bir şimal qızının söhbəti, sovu
Qoyma qürbət eldə haqlasın məni.

Bosforda heç zaman olmasam da mən,
Oradan nəğmələr qoşa bilərəm.
Dəniz gözlərinə dalmasam da mən,
Mavi alovlardan coşa bilərəm¹.

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987 s.334.

Günel Mövludun tərcüməsi

Heç zaman Bosforda olmamışam mən,
Sən də oralardan heç nə soruşma.
Mən sənin gözündə dəniz görmüşəm –
Mavi alovlarla yanan-alışan.

Xınadan, ipəkdən yükümü tutub,
Bağdada karvanla səfər etmədim.
Qoy əyilsin sənin gözəl qamətin,
Mən də dizlərinə yatım-dincəlim...

Nə qədər soruşdun, mən də söylədim,
Yenə də bilmədin kiməm-nəçiyəm.
Xəbərin yoxdu ki, öz vətənimdə
Mən bir adlı-sanlı rus şairiyəm!

İndi ürəyimdə talyanka səsi,
İt hürüşü gəlir qulaqlarıma.
Baxmaq istəmirsən, ey fars pərisi,
Mavi vətənimin uzaqlarına?

Bura darıxmaqdan gəlməmişəm ki,
Buraya, gözəlim, sən çağırmışan.
Durnatək açaraq qanadlarını,
Bəyaz qollarınla qucaqlamışan.

Ruhum çoxdandı ki, dinclik axtarır,
Amma keçmişimə lənət demirəm.
Nə olar, gəl mənə bir şeylər danış,
Özünün bu gözəl, şən vətəmindən.

Susdur könlümdəki talyanka səsin,
Doyur cazibənin tər nəfəsiylə.
Qoyma darıxmağa, ahlər çəkməyə
Şimal gözəlinin xatirəsiylə...

Heç zaman Bosforda olmasam da mən,
Nəsə uyduraram yalan-yanlışdan.
Sənin gözlərin var bir dəniz kimi
Mavi alovlarla yanan - alışan¹.

¹“Alma qəzeti”, 30 sentyabr, 2007-ci il.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Haçan görmüşəm ki, yaxından baxam,
Qala yaddaşımda duman, çən izi;
Bosforu soruşma, mavilik yağan
Qaynar gözlərində gördüm dənizi.

Olmayıb karvanlı Bağdad səfərim,
İpəkdə, xınada gəzməyib əlim;
Gözəl qamətinlə əyil ki, bəri,
Dizinə baş qoyub bir az dincəlim.

Nə qədər dil tökdüm, xeyri olmadı,
Sənin vecinə də deyilmiş qəti –
Uzaq Rusiyada şairdi adım,
Bürüyüb hər yanı şanıma, şəhrətim.

Diddikcə içimi qarmon avazı,
Hürüşür itlər də göydəki aya.
Getmək istəməmzi, görən, fars qızı
Uzaq məkandakı mavi dünyaya?!

Qüssədən gəlmədim o yandan bəri
Məni sən çağırırdın qeybdən, mələk.
Dolandı boynuma sona əllərin,
Dolandı boynuma bir cüt qanadtək.

Mən dinclik gəzirəm taledə çoxdan,
Ötən həyatını soruşmasam da –
Danış ölkəndəki “nə var, nə yox”dan
Ürəyim açılısın qulaq asanda.

Təzə füsunların tər nəfəsindən
Sussun içimdəki qarmon ağrısı.
Bir də köks ötürüb darıxmayım mən,
Unudum o uzaq şimalı qızı.

Gözümlə Bosforu görməsəm belə,
Uydura bilərəm səninçün bir şey...
Onsuz da gözlərin dənizdi elə,
Mavi alovuyla ləngərlənir hey¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.10.

Свет вечерний
шабрананого края

вет вечерний шафранного края,
Тихо розы бегут по полям.
Спой мне песню, моя дорогая,
Ту, которую пел Хаям.
Тихо розы бегут по полям.

Лунным светом Шираз осиянен,
Кружит звезд мотыльковый рой.
Мне не нравится, что персияне
Держат женщин и дев под чадрой.
Лунным светом Шираз осиянен.

Иль они от тепла застыли.
Закрывая телесную медь?
Или, чтобы их больше любили,
Не желают лицом загореть,
Закрывая телесную медь?

Дорогая, с чадрой не дружись,
Заучи эту заповедь вкратце,
Ведь и так коротка наша жизнь,
Мало счастьем дано любоваться.
Заучи эту заповедь вкратце.

Даже все некрасивое в роке
Осеняет своя благодать.
Потому и прекрасные щеки
Перед миром грешно закрывать.
Коль дала их природа-мать.

Тихо розы бегут по полям.
Сердцу снится страна другая.
Я спою тебе сам, дорогая,
То, что сроду не пел Хаям...
Тихо розы бегут по полям.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Zəfəran yurdunun fəcrinə bir bax,
Güllərlə örtülüb hər tərəf, hər yan.
Gülüm, o mahnım oxu sən ancaq,
Xəyyam oxuyardı onu bir zaman,
Güllərlə örtülüb hər tərəf, hər yan.

Şiraz çıraqbandır ay işığında,
Göydə pərvanətək süzür ulduzlar.
Məni heç açmır ki, Fars torpağında
Çadrada saxlanır gəlinlər, qızlar,
Şiraz çıraqbandır ay işığında.

Bəlkə də istidən qarsıyıb onlar,
Mis kimi bədəni örtürlər belə?
Bəlkə, çox sevilmək arzuları var,
Üzləri yanmasın deyə bir gilə,
Mis kimi bədəni örtürlər belə?

Əzizim, çadrayla bağlama ülfət,
Saxla qulağında bu nəsihəti:
Onsuz da çox gülmür bizə səadət,
Onsuz da qısadır ömrün müddəti,
Saxla qulağında bu nəsihəti.

Hüsnündə bir nöqsan olsa belə o,
Sənin camalına bəzəkdir fəqət.
Onunçün bu gözəl, al yanaqları
Gizlində saxlamaq günahdır, əlbət,
Onları bəxş edib ana təbiət.

Güllərlə örtülüb hər tərəf, hər yan,
Başqa bir diyardır qəlbimdən keçən.
Bir mahnı deyərəm indi sənə mən,
Xəyyam da deməmiş onu bir zaman...
Güllərlə örtülüb hər tərəf, hər yan¹.

¹ Sergey Yesenin. *Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.107.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Zəfəran yurduna şəfəqlər yağır,
Güllər dalğalanır, qaçışır, süzür.
Gülüm, bir nəğmə de, Xəyyamsayağı,
Bir nəğmə nisgili qəlbimi üzür,
Güllər dalğalanır, qaçışır, süzür.

Şiraz ay nuruna tutub üzünü...
Pərvanə ulduzlar göyləri gəzir.
İnsafdan deyil ki, Şərqin qızını
Çadrada ömürlük qoyasan əsir,
Şiraz ay nuruna tutub üzünü...

Bəlkə də bürküdən gəliblər cana,
Taqətsiz görünür gül bədənləri.
Birinin bənizi qarala, yana,
Xoşlamaz aşıqi, bəyənəmz əri...
Gündənmi qorunur gül bədənləri?

Əzizim, çadraya bənd olma sən də,
Sözümü sırğatək as qulağından.
Xoş günü səsləmə ötüb keçəndə,
Onsuz da ömrümüz beş gündür, inan,
Sözümü sırğatək as qulağından.

Bəxtin gülməsə də üzünə yenə,
Üzün güldürər bir könül bağıni.
Günahdı aləmin, elin üzünə
Örtüb gizlədəsən gül yanağını,
Danma təbiətin halal haqqını.

Qızılgül halayı qaçışır, süzür,
Bir nəğmə həsrəti qəlbimi üzür.
İstərəm, elə bir nəğmə oxuyam,
Tayını, mislini görməyə Xəyyam.
Qızılgül halayı qaçışır, süzür¹.

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987 s.335.

Qoca Xalidin tərcüməsi

Zəfəranlı diyar işıqda üzür,
Qızılgül qol-qanad açıb çöl boyu.
Bu nurlu axşamda mənə, əzizim,
Özgədən oxuma Xəyyamı qoyub,
Qızılgül qol-qanad açıb çöl boyu.

Ayın şəfəqindən alışıq Şiraz,
Çapır ulduzlar da göydə atını.
Farslara acığım tutur ki, bir az
Çadrada saxlayır onlar qadını,
Ayın şəfəqindən alışıq Şiraz.

İstinin əlindən lap cana doyub,
Beləcə bürünür, bəlkə, özləri?
Ya da sevlənmək üçün hey ömür boyu,
Yanıb-qaralmasın deyə üzləri
Beləcə bürünür, bəlkə, özləri?

Amma sən meylini çadraya salma,
Gəl, mənim sözümü eşit, əzizim.
Sev, sevil – özünə qapılıb qalma,
Axı çox gödəkdi ömrümüz bizim,
Gəl, mənim sözümü eşit, əzizim.

Əşi, nəyə gərək artıq söz demək:
Yanlışın özü də sənə naxışdı.
Gözəl yanaqları eldən gizləmək
Məncə, həm günahdı, həm qan-qarğışdı,
Yanlışın özü də sənə naxışdı.

Qızılgül qol-qanad açıb çöl boyu,
Ayrı bir diyara yollanır huşum.
Əzizim, gəlsənə bir mahnı qoşum –
Daha məni oxu, Xəyyamı qoyub...
Qızılgül qol-qanad açıb çöl boyu¹.

¹ Yaz suları, Dan söküləndə, İlxı... Rus klassik poeziyası Qoca Xalidin tərcüməsində. Bakı, Şirvanəşr, 1997,

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Zəfəran yurdunun axşam əyyamı
Başına götürüb çölləri güllər.
Oxu, asta-asta, oxu, a dilbər,
Oxu nəğməsini qoca Xəyyamın,
Başına götürüb çölləri güllər.

Şiraz bələnibdi ay işığına,
Saysız pərvanədi çarpan ulduzlar.
Yanıram farsların yanlılığına,
Çadrada saxlanır qadınlar, qızlar.
Şiraz bələnibdi ay işığına.

Yoxsa istidənmi donub quruyub,
Örtüb gizlədiblər mərhəməliyini?
Bəlkə üzlərini gündən qoruyub,
Sevənlər daha bərk sevsinlər deyə
Örtüb gizlədiblər mərhəməliyini?

Gülüm, o çadrayla dostluğu at da,
Bu qısa öyüdü yadında saxla:
Elə gödəkdi ki, ömür həyatda –
Bir göz qırpımını heyranlı çağlar,
Bu qısa öyüdü yadında saxla.

Bütün çirkinləri yaradan fələk
Xoş gün də ağlayıb onlara xəlvət.
Odur ki yanağı örtüb gizləmək
Həm günah sayılır, həm özgə niyyət.
Onu bəxş edibsə ana təbiət.

Başına götürüb çölləri güllər,
Mən ayrı yerlərin sorağındayam.
Gəl özüm oxuyum sənə, a dilbər;
Dəyişib ovqatım, dəyişib əyyam,
Belə oxumayıb heç vədə Xəyyam¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.12.səh.39.

Воздух прозрачный
и синий

Воздух прозрачный и синий,
Выйду в цветочные чащи.
Путник, в лазурь уходящий,
Ты не дойдешь до пустыни.
Воздух прозрачный и синий.

Лугом пройдешь, как садом,
Садом - в цветенье диком,
Ты не удержишься взглядом,
Чтоб не припасть к гвоздикам.
Лугом пройдешь, как садом.

Шепот ли, шорох иль шелест –
Нежность, как песни Саади.
Вмиг отразится во взгляде
Месяца желтая прелесть,
Нежность, как песни Саади.

Голос раздастся пери,
Тихий, как флейта Гассана.
В крепких объятиях стана
Нет ни тревог, ни потери,
Только лишь флейта Гассана.

Вот он, удел желанный
Всех, кто в пути устали.
Ветер благоуханный
Пью я сухими устами,
Ветер благоуханный.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Hava təmiz, şəffaf, hava sərin
Uzaq çiçəklilyə yollanıram mən.
Lacivərd aləmə gedən yolçu, sən
Bil, çata bilməzsən səhraya indi,
Hava təmiz, şəffaf, hava sərin.

Getsən çəmənliklə, sanarsan bağıdır,
Getsən bağ içiyə, hər yan çiçəkdir.
Mixək güllərinə baxmasan bir-bir,
Seyrinə dalmasan, vallah, günahdır,
Getsən çəmənliklə, sanarsan bağıdır.

Gələn pıçıldır, yoxsa xışıltı?
İncədir Sədinin nəğmələritək.
Ay öz camalıyla əks eləyərək
Görürsən, bir anlıq gözlərdə qaldı,
İncədir Sədinin nəğmələritək.

Asta eşidilir bir pəri səsi,
Elə bil Həsənin ney səsidir o.
Gözəl əndamların nə gizlənməsi,
Nə də həyəcana düşməsidir o,
Dinləyin, Həsənin ney səsidir o.

Yollarda yorulan müsafirlərin
Bax, budur arzusu, qisməti budur.
Ətirli yelləri hey sərin-sərin
Quru dodaqlarım su kimi udur,
İnsanın arzusu, qisməti budur¹.

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh.109.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Hava mavi, apaydın...
Qərib, düşmə yollara,
Sən hara, səhra hara?!
Bir bağa yol tapaydın...
Hava mavi, apaydın...

Bağ deyil, bir gülüstan,
Gülüstan başdan-başa,
Qərənfillər tamaşa.
Ha baxırsan, doymursan,
Bağ deyil, bir gülüstan.

Bu nə səs, bu nə pıçıldı?...
Sədi səsdən söz aldı.
Qızıl qəmər sozaldı,
Baxışından saçıldı.
Sədi səsdən söz aldı.

Bir pəri səsi uçar,
Nəğmələnər ney kimi.
İncə beli kim qucar,
Unudar dərdi, qəmi,
Nəğmələnər ney kimi.

Qəribəm çoxdan bəri
Gəzə-gəzə elləri.
İçirəm damla-damla
Quru dodaqlarımla
Ətir saçan yelləri¹.

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987
səh.336.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Mavi hava - aydın, açıq
Tər çəməninin seyrinə çıx!
Göy üfüqə üz tutan kəs
Səhrayacan gedə bilməz;
Mavi hava - aydın, açıq.

Çəmən keçsən - bağ bilərsən,
Bağ addasan - vəhşi çəmən.
Baş əyərsən gülə-gülə
Gözün doymaz qərənfilə;
Çəmən keçsən - bağ bilərsən.

Gələn sədi, xışıltıdı?
Zərif Sədi nəğməsitək.
Göydəki ay - sarı mələk
Gözə dəyən işıltıdı
Zərif Sədi nəğməsitək.

Pəri həzin dindi nədən,
Həsən çalan neydi sanki.
Hayıl-mayıllıq olub bədən,
Bərk qucaqda keydi sanki;
Həsən çalan neydi sanki.

Tale budu, qismət budu
Alar candan yorğunluğu;
Əsən yelin ətrinə bax,
Yel sümürür təşnə dodaq;
Əsən yelin ətrinə bax¹.

¹ Sergey Yesenin. Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.14.

Золото жолодное
луны

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi

Qızılı telləri soyuq qəmərin –
Tünd oleandra, ətirli mixək.
Bu mavi diyarın, mehriban yerin
Gəzəsən qoynunda yorulanadək.

Bağdad bu yerlərdən uzaqdır, uzaq,
Orda nəğmə dedi bir vaxt Şəhrizad.
Daha gərək deyil heç nə o qıza,
Sükuta dalmışdır o nəğməli bağ.

O uzaq torpağın teyfləri də
Məzar otları tək sərilib yerə.
Sən, yolçu, söykənib başdaşlarına
Gəl baxma bu qədər rəhmətliklərə.

Nəzər sal, nə qədər gözəldi hər yan,
Dodaqlar can atır güllərə sarı.
Barış ürəyində düşmənlə, inan,
O da verər sənə nəşə baharı.

Sev, yaşa, ömr elə sən bu cahanda,
Aylı gecələrdə öpüş, kefə bax.
Sən rəhmətlikləri yada salanda
Dəymə dirilərin kefinə ancaq.

Bunu söyləyibdir bir vaxt Şəhrizad,
Bir də təkrar etsin yarpaqlar sənə:
Biri istəmirsə dünyada heç nə
Yazıq o adamın halına, heyhat!¹

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh.111.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Zərəfşan qəmərin nəfəsi sərin,
Ətirli maygülü, ətirli iydə...
Nə xoşdur, baharlı, yazlı yerlərin
Gəzəsən mehriban sakitliyində.

Uzaqdan uzaqdı sehrlı Bağdad,
Şəhrizad məskəni, nağıl məskəni.
Susur o gözəl də, nəğməli bağda da
Unudub soluxmuş nəğmələrini.

Bu ulu torpağın yaddaşı üstə
Qəbristan daşları çoxdan göyərüb.
Çox da baş sındırma başdaşı üstə,
Ölüm deyənlərə bənd olma, qərib.

Bu gözəl həyatı seyr elə barı,
Dodağa «gəl» deyə, gül qönçələnsin.
Bağışla gördüyün yamanlıqları,
Ruhuna zərəfşan nəşə ələnsin.

Yaşa ürəyincə, sev istəyincə,
Aylı gecələrdə kama çat, kama.
Ölünün ruhuna rəhmət deyincə,
Dirinin kefinə soğan doğrama.

Bunları Şəhrizad demiş bir zaman,
Qoy xəzəl dilində açılsın mənə...
Dünyada istəyi, kamı olmayan,
Vay sənin halına, yazıq halına!¹

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987 s.337.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Ayın qızıl rəngi qızıldan soyuq,
Şəbbular ətrində çimir baxça-bağ;
Xoşdu mavi donlu məmləkət boyu
Rahatlıq içində gəzib dolanmaq.

Çox-çox uzaqdadı indi bu yerdən
Şəhrizad nağıllı sehirli Bağdad.
Bir əsər qalmayıb ilğım sehirdən,
Solub o baxça-bağ, susub o həyat.

O uzaq ilğımlar qoca dünyada
Qəbristan otuyla örtülüb çoxdan.
Yolçu, ötənləri gətirib yada,
Hər məzar başında ağlama, toxda.

Boylan, ətrafa bax, nə xoşdu aləm,
Gör necə uçunur dodaq güllərə.
Düşmənlə barışsan qəlbində bir dəm,
Yetərsən zəfəran tamlı günlərə.

Yaşa! Sevəndə də vurul könüldən,
Get öpüş, kef elə ayın nurunda.
Təzim göstərəndə ölənlərə sən
Yandırma sağları matəm qorunda.

Bunu Şəhrizad da ötüb hər gecə,
Ötür xəzəllər də səslənib mistək.
Arzusu özütək dönübsə heçə
Yetər arxasınca heyifsilənmək¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.16.

В Короссане есть
такие двери

Хороссане есть такие двери,
Где обсыпан розами порог.
Там живет задумчивая пери.
В Хороссане есть такие двери,
Но открыть те двери я не мог.

У меня в руках довольно силы,
В волосах есть золото и медь.
Голос пери нежный и красивый,
У меня в руках довольно силы,
Но дверей не смог я отпереть.

Ни к чему в любви моей отвага.
И зачем? Кому мне песни петь? –
Если стала неревнивой Шага,
Коль дверей не смог я отпереть,
Ни к чему в любви моей отвага.

Мне пора обратно ехать в Русь.
Персия! Тебя ли покидаю?
Навсегда ль с тобою расстаюсь
Из любви к родимому мне краю?
Мне пора обратно ехать в Русь.

До свиданья, пери, до свиданья,
Пусть не смог я двери отпереть,
Ты дала красивое страданье,
Про тебя на родине мне петь.
До свиданья, пери, до свиданья.

Süleyman Rüstəmin tərcüməsi

Xorasanda elə qapılar var ki,
Çiçəklər səpilməmiş astanasına.
Orada yaşayır dalğın bir pəri.
Xorasanda elə qapılar var ki,
Açammadı onu şair əlləri.

Mənim qollarımın vardır qüvvəsi,
Baxsan, saçlarımda saklı altun, mis,
Gözəldir, incədir pərinin səsi,
Mənim qollarımın vardır qüvvəsi,
Fəqət qapıların önündə gücsüz.

Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsərət,
Kiminçün eyləyim bəs mən təğənni?!
O buraxmışsa da qısqançlığını,
Açammaz qapını bu gənc müğənni.
Yox ikən eşqimdə qüvvət, cəsərət.

Yurduma dönməyin gəlmiş zamanı,
Sənimi, sənimi atıram, İran?!
Əbədimidir bu ayrılıq anı?
Eşq ilə yurduma atmalıyam can,
Yurduma dönməyin gəlmiş zamanı.

Əlvida, əlvida, pəri, əlvida!
Mən bu qapıları açammadımsa,
Sən mənə göstərdin elə bir mənbə,
Ki, sənin haqqında mən sübhi-məca
Ötərəm, əlvida, pəri, əlvida!¹

¹“İnqilab və mədəniyyət” jurnalı (Əski əlifba ilə), 1928, № 6-7, səh.16; Süleyman Rüstəm. Addımlar. Bakı, Azərənəşr, 1930.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi

Xorasanda vardır elə qapılar,
Güllərlə bəzənmiş bütün kandarı,
Orada fikirli bir pəri yaşar.
Xorasanda vardır elə qapılar,
Mən açə bilmədim o qapıları.

Çoxdur qollarımın gücü, qüvvəsi,
Bir baxın saçımın qızıl rənginə,
Gözəldir, incədir pərinin səsi.
Çoxdur qollarımın gücü, qüvvəsi,
Qapını mən açə bilmədim yenə.

Sevgidə igidlik yarayan deyil,
Mən kimə söyləyim nəğməmi, kimə?
Madam ki Şahanə qısqanan deyil.
Qapı açmasam da, gülüm, qəm yemə,
Sevgidə igidlik yarayan deyil.

Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən,
Səni tərək edirəm deməli, İran?
Yoxsa ayrılıram ömürlük səndən?
Vətən məhəbbəti oyanıb yaman,
Vaxtdır, Rusiyaya dönməliyəm mən.

Əlvida, ey pəri, artıq əlvida!
Açə bilməsəm də o qapıları,
Mənə xoş əzablar çəkdirdin burda.
Elə ki qayıtdım o dogma yurda,
Mən sənə nəğmələr qoşaydım barı,
Əlvida, ey pəri, artıq əlvida!¹

¹ Sergey Yesenin. Şeirələr və poemalar (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.113.səh.43-44.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Xorasanda bir qapı var, bir pəri,
Kandarına gül ələnər, nur saçar.
Qəm haqlayar qəribsəyən dilbəri,
Xorasanda bir qapı var, bir pəri,
Qapısına tapılmadı bir açar.

Güçə qalsa, çatar gücüm, tərərim,
Qızıl telim kölgə salıb üzümə.
Sözü gözəl, özü gözəl, gül pərim,
Güçə qalsa, çatar gücüm, tərərim,
Di gəl, qapı bağlı qalıb üzümə.

Nə hünərdir boş-boşuna coşasan,
Ün yetmədi, kimə nəğmə qoşasan?
Şahanə ki vec vermədi sözümə,
Qapılar ki bağlı qaldı üzümə,
Hünərdimi, boş-boşuna coşasan?

Rusiyaya dönməliyəm, dönməli...
İran eli! Ayrılıriq, deməli,
Bəlkə, səni indən belə görmədim,
Aramıza düşdü vətən həsrətim,
Rusiyaya dönməliyəm, dönməli.

Salamat qal, nazlı pəri, salamat,
Çox da qapın bağlı qaldı üzümə,
Xoş əzabın qanad verər sözümə.
Söz qoşum ki, bütün aləm qala mat,
Salamat qal, nazlı pəri, salamat¹.

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987, səh.337.

Qoca Xalidin tərcüməsi

Gülə batıb Xorasanda bir qapı,
Bir pəri də orda qəmə qərq olub.
Heç bilmirəm, ora necə yol tapım?
Gülə batıb Xorasanda bir qapı,
Onu açmaq gəl ki mənə dərd olub.

Üzür məni o pərinin şux səsi,
Amma qapı bağlı qalıb qarşımda.
Tükənməyib qolumun da qüvvəsi.
Bircə dənə dən yoxsa da başımda,
Qapı yenə bağlı qalıb qarşımda.

Nə qaldı ki, əl atmayım daha nə?
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?
Bəhanə də tapammıram, bəhanə
Deyəm, niyə açammıram qapını,
Məhəbbətdə hünərəmi tapınım?

Zara gəldim bir qapının əlindən –
Ta başımı vətən eşqi qatıbdı.
Gözəl pəri, ayrılıram elindən,
Doğma yurda dönmək vaxtım çatıbdır,
Ta başımı vətən eşqi qatıbdı.

Salamat qal, sən ey pəri, salamat,
Gərək gedib yurdunda da hay çəkəm:
– Görmürsənmi qapın salıb nə kökə?
Bir sümüyəm, bir də dəri – salamat,
Salamat qal, sən ey pəri, salamat¹.

¹Yaz suları, Dan söküləndə, İlkı... Rus klassik poeziyası Qoca Xalidin tərcüməsində. Bakı, Şirvanəşr, 1997, səh.38.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Bir elə qapı var Xorasanda ki,
Həyəti boyunca həşəmdi güllər:
Ordaki pəri də dalğın, mükəddər;
Bir elə qapı var Xorasanda ki,
Çəkib açamıadı onu bu əllər.

Yetər qollarımın qücü, təpəri,
Saçımın rəngi də qızıldı, misdi;
Səsitək zərifdir o zərif pəri,
Yetər qollarımın gücü, təpəri,
Amma o qapını açmaq qəlizdi.

Sevgidə yersizdi cəsarət, hünər,
Aça bilmirəmsə o qapını mən,
Şaqa da biganə olubsa əgər,
Kiminçün oxuyum, deyim ürəkdən?
Sevgidə yersizdi cəsarət, hünər.

Vaxtdır, Rusiyaya qayıdım gərək
Ey İran, sənimi tərək edirəm mən?
Səndən ömürlük ha ayrılırmır ürək
Vətən sevgisidir çağırıb çəkən;
Vaxtdır, Rusiyaya qayıdım gərək.

Sağ ol, salamat qal, ey pəri, sən də.
Bir gözəl izzirab bəxş elədin sən,
Eşqinlə ötəcək könlüm vətəndə.
Aça bilməsəm də o qapını mən,
Sağ ol, salamat qal, ey pəri, sən də¹.

¹ Sergey Yesenin. *Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı). Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.18.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

Bir qapı bilirəm mən Xorasanda,
Ətrafında güllər sanki bir xalı.
Dalğın bir pəri də yaşayır orda.
Bir qapı bilirəm mən Xorasanda,
Di gəl açammadım bağlı qapını.

Qollarımda gücüm kifayət qədər,
Qıvırcıq saçlarım qızıla çalır,
Pərinin səsi də min canlar alır.
Qollarımda gücüm kifayət qədər,
Açılmadı qapı, çalışdım hədə.

Haqqım yox öyünüm, sevirəm deyə,
De, kimə söyləyim, kimə mahnımı?
Daha qısqaqmırsa məni Şahanə.
Bir halda ki açammadım qapını,
Haqqım yox öyünüm, sevirəm deyə.

Artıq vətənimə dönməliyəm mən,
Ah, İran, sənimi tərək eyləyirəm,
Yoxsa ayrılıram əbədi səndən,
Ana yurda olan məhəbbətimdən?
Artıq vətənimə dönməliyəm mən.

Salamat qal, gözəl pəri, salamat,
Nə olsun ki, açammadım qapını,
Əzab verdin qiyamətdir, qiyamət.
Sənə həsr edirəm mən bu mahnını,
Salamat qal, gözəl pəri, salamat!¹

¹ *Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində*
Xəzər universitəsi nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.69.

Голубая родина
Дирдуси

Голубая родина Фирдуси,
Ты не можешь, памятью простыв,
Позабыть о ласковом уресе
И глазах, задумчиво простых,
Голубая родина Фирдуси.

Хороша ты, Персия, я знаю,
Розы, как светильники, горят
И опять мне о далеком крае
Свежестью упругой говорят.
Хороша ты, Персия, я знаю.

Я сегодня пью в последний раз
Ароматы, что хмельны, как брага.
И твой голос, дорогая Шага,
В этот трудный расставанья час
Слушаю в последний раз.

Но тебя я разве позабуду?
И в моей скитальческой судьбе
Близкому и дальнему мне люду
Буду говорить я о тебе -
И тебя навеки не забуду.

Я твоих несчастий не боюсь,
Но на всякий случай твой угрюмый
Оставляю песенку про Русь:
Запевая, обо мне подумай,
И тебе я в песне отзовусь...

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Sən ey Firdovsinin gənclik vətəni,
Unuda bilməzsən olub-keçəni,
Mehriban urusu, qəmli gözləri.
Yadımdan çıxara bilməzsən məni,
Sən ey Firdovsinin gənclik vətəni.

Bilirəm, nə qədər gözəlsən, İran,
Çıraqtək sayrışır güllərin yenə,
Qəlbimə aşına uzaq diyardan
Təzə xatirələr danışır mənə.
Bilirəm, nə qədər gözəlsən, İran.

Sonuncu dəfədir, bu gün içirəm,
Şərabın ətridir məni məst edən.
Sənin səsinə də, Şahanə, bu dəm
Ayrılıq çağında ürəyimdə qəm,
Sonuncu dəfədir, eşidirəm mən.

Səni mən unuda bilmərəm ancaq,
Taleyim dərbəddər, taleyim səyyar.
Ən uzaq adamlar, yaxın adamlar
Qarşıma çıxanda dayanıb hər vaxt
Onlara mən səndən deyərəm ancaq.

Qorxmuram mən sənin bələlərindən,
Rusiya haqqında qəmli, mükəddər
Bir nəğmə qoyuram yadigar hər an.
Oxu, xatırlayıb məni bir qədər,
O zaman səsinə səs verərəm mən¹.

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh.115

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Firdovsinin qızıl yurdu,
Unutmazsan urus dostu,
Onun dalğın gözlərini,
Ürəkaçan sözlərini,
Firdovsinin qızıl yurdu.

Səfalısan, İran eli,
Qızılgülün çıraq-çıraq.
Qönçələrin ətir dili
Yenə səndən söz açacaq,
Səfalısan, İran eli.

Nəfəsini ətir-ətir
İçməyim də son dəfədir.
Bu ayrılıq dərdi mənə,
Səsini də, ey Şahanə,
Eşitməyim son dəfədir.

Mənmi səni unudaram
Bu sərgərdan yollarımda?
Büdrəyəndə, yorulanda
Söz açaram aram-aram,
Mən səni heç unudaram?..

Tale sənə qıyan deyil,
Bir nəgəhan, nəhs gününə
Rusiyadan yadigar bil,
Bu nəğməni oxu yenə,
Səs verərəm mən səsinə¹.

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987
səh.338.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Sən ey Firdovsinin mavi vətəni,
Yaddaşın körşalib itməz, doğrusu;
Unuda bilməzsən heç vədə məni –
Mehriban gözləri dalğın urusu.
Sən ey Firdovsinin mavi vətəni.

Bilirəm, gözəlsən, qəşəngsən, İran,
Alışan güllərin olub çil-çıraq;
Yenə söhbət açıb uzaq diyardan
Danışır dəyişən təzəlik sayaq;
Bilirəm, gözəlsən, qəşəngsən, İran.

Braqa sayağı canı məst edən
Ətrini son dəfə içirəm bu gün.
Sənin səsinə də, ey Şaqa, eyzən
Ayrılıq anında qəlbimdə düyün
Sonuncu dəfədir dinləyirəm mən.

Çıxara billəmmi heç səni yaddan?
Dərbədər dolaşan mən taleyi kəm
Başımı götürüb hayana getsəm,
Səndən deyəcəyəm yaxına, yada;
Səni unutmam heç vaxt dünyada.

Qorxum olmasa da bəlalardan,
Bərayi ehtiyat Rusiya haqda
Bir nəğmə qoyuram sənə əрмаğan;
Sən oxu, yad elə məni uzaqda
Səsinə hay verim nəğməmlə hər an¹.

¹ Sergey Yesenin. *Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.20.

Быть поэтом —
это значит то же

Быть поэтом – это значит то же,
Если правды жизни не нарушить,
Рубцевать себя по нежной коже,
Кровью чувств ласкать чужие души.

Быть поэтом – значит петь раздолье,
Чтобы было для тебя известней.
Соловей поет – ему не больно,
У него одна и та же песня.

Канарейка с голоса чужого –
Жалкая, смешная побрякушка.
Миру нужно песенное слово
Петь по-свойски, даже как лягушка.

Магомет перехитрил в коране,
Запрещая крепкие напитки,
Потому поэт не перестанет
Пить вино, когда идет на пытки.

И когда поэт идет к любимой,
А любимая с другим лежит на ложе,
Влагою живительной хранимый,
Он ей в сердце не запустит ножик.

Но, горя ревнивою отвагой,
Будет вслух насвистывать до дома:
«Ну и что ж, помру себе бродягой,
На земле и это нам знакомо».

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Bəli, şair olmaq odur ki, gərək
Pozmayıb həyatın ilk qanununu.
Öz damarlarından qanı çəkərək
Vurub, isidəsən özgə qanını.

Şairsən, qəlbinə həmdəm çölləri
Doğma oğul kimi vəsf elə bir-bir.
Bülbülə nə var ki, qəlbi ağrımır,
Bircə nəğməsi var – təkrar eləyir.

O ötür özgənin mahnılarını,
Özgənin dilində təkrarlayaraq.
Qoy lap qurbağanın mahnısı olsun,
Dünyaya təzə bir nəğmə ver ancaq!

İçkini qadağan eləməyilə
Məhəmməd Quranda kələk gəlibdir.
Onunçün şair də içir doyunca,
Elə ki işgəncə çəkməyə gedir.

Şair görüşməyə gedir yarıyla,
Yarısa uzanıb başqa biriylə.
Şərab təsiriylə inan, o deşməz
Qızın ürəyini öz xəncəriylə.

Qısqanlıq oduyla alışıb - yanar,
Evə qayıdarkən söyləyər pəsdən:
«Dünyanın belə bir qaydası da var,
Nə olsun, ölərəm səfil kimi mən»¹.

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.117.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Şair olan – haqqa xilaf çıxmayan
Öz-özünü cəfalara salandır.
Ağrılara, əzablara baxmayan
Qan ağlayıb könülləri alandır.

Şair olan öz elini vəsf elər,
Məskənini, obasını tanıdar.
Ötən bülbül ağrılardan bixəbər,
Mahnısı da elə həmin mahnıdır.

Tutuquşu yamsılayar min dili,
Gülünc olar ögey nəfəs, yad nəfəs.
Öz sözünü özün kimi deməli,
Qurbağa da öz səsini dəyişməz.

Şərabı ki haram bilib, pisləyir,
Məhəmməd də ağ eləyib Quranda.
Nə qədər ki aşıqı dərd izləyir,
Ürəklənər, toxtayar o vuranda.

Xoşhallanıb yar yanına gedən yar
Sevgilini özgəsiyləhaqlasa,
Elə bilmə, can yanğısı soyuyar,
Vəfasızı tikə-tikə doğrasa.

İçəridən qovrulsa da, yansa da,
Dodaqaltı fit çalar yavaş-yavaş:
«Belə işlər çox olubdur dünyada,
Getdi - getsin, dalınca da qara daş...»¹.

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987*
səh.339.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Şair olmaq üçün - gəzsən düzünü –
Gərək pozulmaya haqqın gülləri.
Didib tökəsən ki, hər gün özünü,
Oxşaya biləsən yad könülləri.

Şair olmaq üçün vəsf et hər yanı,
Gördüyün çölləri həkk elə yada.
Bülbül də oxuyur - ağrımır canı
Bircə nəğməsi var onun dünyada.

Kanarya yad səsle çağlayır hərdən,
Çox yazıq görünür yersiz şuxluğu.
Əsil söz istəyir aləm şairdən,
Qurbağa olsan da, özüntək oxu.

Bir kələk işlədib bir vaxt peyğəmbər,
Çox da ki şəraba qadağa qoyub,
Ağır işgəncəyə gedən şairlər
Nə sözdən ayrılıb, nə meydən doyub.

Hərdən sevgilisi düşəndə yada,
Görsə başqasıyla uyuyub naz-naz,
Öz abı- kövsəri yetişər dada
Yarın ürəyinə bıçaq saplamaz.

Qısqanc hünəriylə yanıb yaxılıb,
Qayıdar evinə fit çala-çala;
Deyər: «Olan işdi, mən də qaxılıb
Ölləm avaratək, nə ola ola»¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.22.

Души милой — пара
лебедей

уки милой – пара лебедей –
В золоте волос моих ныряют.
Все на этом свете из людей
Песнь любви поют и повторяют.

Пел и я когда-то далеко
И теперь пою про то же снова,
Потому и дышит глубоко
Нежностью пропитанное слово.

Если душу вылюбить до дна,
Сердце станет глыбой золотою,
Только тегеранская луна
Не согреет песни теплотою.

Я не знаю, как мне жизнь прожить:
Догореть ли в ласках милой Шаги
Иль под старость трепетно тужить
О прошедшей песенной отваге?

У всего своя походка есть:
Что приятно уху, что - для глаза.
Если перс слагает плохо песнь,
Значит, он вовек не из Ширази.

Про меня же и за эти песни
Говорите так среди людей:
Он бы пел нежнее и чудесней,
Да сгубила пара лебедей.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi

Bir cüt qu quşudur canan əlləri, -
Qızılı saçına baş vurur hərdən.
Məhəbbət mahnısı oxuyur hamı,
Hamı təkrarlayır onu yer-yerdən.

Mən də nəğmə dedim bir zaman belə,
Yenə o qaydayla ötürəm bu gün.
Köksünü ötürüb sözlər onunçün
Səslənir bu qədər nəvaziş ilə.

Əgər intəhasız vurulsa ürək,
Qızıl parçasına o çevriləcək.
Ancaq qızdırmayır Tehran qəməri
Ürəyimdən qopan bu nəğmələri.

Necə başa vurum ömrü, bilmirəm –
Yanım Şahanənin məhəbbətilə?
Yoxsa kədərlənim qoca çağında
Keçmiş mahnıların hərərətilə?

Qulağa xoş gələn gözə xoş gəlmir,
Dünyada hər şeyin öz yeri var, bil.
Bir fars yaxşı nəğmə qoşa bilməsə,
Deməli, o adam şirazlı deyil.

Siz mənim barəmdə söyləyin bu cür
Belə bir mahnıdan düşəndə söhbət:
O, gözəl nəğmələr qoşa bilərdi,
Ancaq məhv elədi onu məhəbbət¹.

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərənəsr, 1975, səh.119.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Yarımlın əlləri qoşa sonadır
Qızıl saçlarımın ləpələrində.
Məhəbbət əbədi, əzəl dünyadır
Sevən insanların nəğmələrində.

Mən də nəğmə dedim öz diyarımda,
İndi də deyirəm təzə həvəslə.
Məhəbbət soraqlı misralarım da
Dirçəlir, dillənir yeni nəfəslə.

Ürək eşq yolunda dolub-boşalsa,
Qiyməti bilinməz cövhərə dönər.
Tehran qəmərinin üzü qış olsa,
Nəğmələr isinməz, alışıb - sönər.

De, necə yaşayım qalan ömrümü?
Şahanə eşqinə közərib sönüm.
Nəğməkar hünərli keçmişlərimi
Həsrətlə yad edən qocaya dönüm?

Söz sözə calanar, ilmə ilməyə,
Qulaq razıdırsa, göz razı deyil.
Fars ola, xoş nəğmə qoşa bilməyə,
Deməli, o, əsl şirazlı deyil.

Miras misralarım solmadı-soldu,
Söz düşsə, deyin, o, sinədəftərdi.
O, qoşa sonanın qurbanı oldu,
O, necə nəğmələr qoşa bilərdi...¹

¹ Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987 s.340.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Bir cüt ağ sonadır yarın əlləri,
Üzür saçlarının qızıl gölündə.
Bütün adamları bütün ellərin
Beləcə danışır sevgi dilində.

Beləcə dinmişəm bir vaxtlar özüm,
Sevgidən yazıram yenə doğrusu.
Odur ki, səslənən hər lətif sözüm
Məndən nəfəs alır sinə dolusu.

Sıxsam eşqimdəki qaynar hissləri,
Qızıl külçəsinə çevrilər ürək.
Amma ki, Tehranın ayı, ölkəri
İsitməz nəğməmi öz ürəyimtək.

Bu qalan ömrümü necə yaşayım,
Şaqanın yolunda yanıb gedimmi?
Yoxsa bu günümü dartıb daşıyıb
Qocalan çağımda xiffət edimmi?

Qulağın öz yeri, gözün öz yeri,
Hamı bir yerişli, bir nazlı deyil;
Bir fars pis qoşursa yazdığı şeri,
Deməli kökündən şirazlı deyil.

Şeirimdən söz düşsə ayrıca, fərdi
Barəmdə beləcə söyləyin azı:
O bundan da qəşəng yaza bilərdi,
Heyif, məhv elədi bir cüt sonası¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.24.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

Bir cüt qu quşudur yarın əlləri,
Qızılı saçıma hey vurur tumar.
Eşqə nəğmə deyir əzəldən bəri
Bu qoca dünyada bütün insanlar.

Demişəm nəğməmi bir vaxtlar mən də,
Düşmüşəm bax yenə eşqin sehrinə.
Elə ona görə sözlər sinəmdən,
Tökülür incə bir nəvaziş ilə.

Canı qurban desən eşqin yolunda,
Qiymətsiz gövhərə dönər ürəyin.
Di gəl ki Tehranın ay işığında
Qızına bilməyəcək nəğmələrim.

Necə başa vurum qalan ömrümü?
Bəlkə, Şahanənin yanım eşqilə.
Yoxsa qoca vaxtı yanıb-tökülüm
Ötən nəğmələrin xatirəsilə?

Hər şeyin öz yeri, öz nizamı var,
Qulağa xoş gəlir, göz bəyənməyir.
Bir fars qoşammırsa yaxşı mahnılar,
Bilin ki, o, əsla Şirazlı deyil.

Bir zamanlar məni xatırlayanda
Deyin, onun kimi nəğməkar hanı?
Min bir nəğmə vardı hələ canında,
Bir cüt qu quşunun oldu qurbanı¹.

¹ *Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində.*
Xəzər universiteti nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.173.

Отчего луна так
светит тускло

Оттого луна так
мучко светит
Оттого незалбо подлегает

«тчего луна так светит тускло
На сады и стены Хороссана?
Словно я хожу равниной русской
Под шуршащим пологом тумана»,—

Так спросил я, дорогая Лала,
У молчащих ночью кипарисов,
Но их рать ни слова не сказала,
К небу гордо головы завысив.

«Отчего луна так светит грустно?» —
У цветов спросил я в тихой чаще,
И цветы сказали: «Ты почувствуй
По печали розы шелестящей».

Лепестками роза расплескалась,
Лепестками тайно мне сказала:
«Шаганэ твоя с другим ласкалась,
Шаганэ другого целовала.

Говорила: «Русский не заметит...
Сердцу – песнь, а песне – жизнь и
тело...»
Оттого луна так тускло светит,
Оттого печально побледнела.

Слишком много виделось измены,
Слез и мук, кто ждал их, кто не хочет.
Но и все ж вовек благословенны
На земле сиреневые ночи.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

«Xorasan bağları, evləri üstə
Nə üçün solğundur ayın ziyası?
Elə bil gedirəm rus çölləriylə,
Başımın üstündə duman cunası».

Soruşdum mehriban, əziz Lalədən
Gecə sərvlərin kölgəsində mən.
O cavab vermədi bir kəlmə mənə,
Başını qürurla şax tutdu yenə.

«Nə üçün qəmlidir ayın ziyası?» –
Ləkdə çiçəklərdən xəbər aldım mən.
Çiçəklər söylədi: «Soruş bu sirri
Qəmli qızılgülün titrəməsindən».

Qızılgül titrədi ləçəklərilə,
Ləçək dodağıyla söylədi mənə:
«Başqasıyla gəzir sən Şahanən,
Başqa birisini öpdü Şahanən».

Söylədi: «Rus qəlbi anlamaz bunu...
Ürəkdə mahnı var, mahnıda həyat».
Onunçün solğundur ay da bu qədər,
Ay onunçün belə ağardı, heyhat.

Dönüklük, göz yaşı, əzab dünyada
Vardır istəsən də, istəməsən də.
Ancaq bu çıraqlı gecələr ki var,
Safdır, müqəddəsdir yer üzərində¹.

¹ Sergey Yesenin. *Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.121.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

“Nədəndir, ay belə sönük görünür
Xorasan bağları, gülləri üstə?
Elə bil yol boyu duman sürünür
Bizim Rusiyanın çölləri üstə”.

Beləcə soruşdum, əzizim Lalə,
Beləcə dindirdim susan sərvləri,
Bu aylı gecədə gəlmədi dilə
Göylərə baş vuran uca səfləri.

«Nədəndir, ay belə qəmli görünür?» –
Soruşdum güllərdən yol qırağında.
Dedilər: «Qızılgül nəmli görünür...
Cavabın gizlənir hiçqırığında».

Qönçələr öz qızıl saçını yoldu,
Ləçəklər dil açıb söylədi mənə:
«Şahanə yad ilə qol-boyun oldu,
Öpüdü, sevişdi yadla Şahanə.

Dedi ki, urusun xəbəri olmaz,
Nəğməyə bu canım qurbandı, dedi...
Odur ki, ayın da könlü açılmaz,
Odur ki, üzü də tutqundur indi...»

Dünyanın dönüklük hesabı uzun,
Vədə yox sitəmə, əlac – əcələ...
Yenə də var olsun, mübarək olsun
Dünyada yasəmən donlu gecələr!¹

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987
səh.340.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

“Nədən Xorasanda bağça-bağ üstə
Belə sönük olur ayın şöləsi?
Sanki xışıltılı, dumanlı düzdə
Könlüm Rusiyanı dolaşib gəzir”.

Beləcə soruşdum, a Lalə, bunu
Süküta qərq olan göy sərvlərdən.
Vüqarla boy verib, dikəlib yerdən
Susdu onların da qatar qoşunu.

«Nədən ayın üzü qəmlidir belə?»
Çiçəkli çəməndən soruşanda mən,
Çiçəklər dil açdı: «Özün hiss elə
Gülün çöhrəsində həzin qüssədən!»

Ləçəklər titrədi, ləpələndi gül,
Ləçəklər gizlicə söylədi mənə:
«Gedib özgəsinə bağlayıb könül,
İndi özgəsini öpür Şahanə!»

Deyib: «Xəbər tutmaz urus bu işdən,
Ürək nəğmə istər, nəğmə də - həyat...»
Qaçıb açıq rəngi gizli öpüşdən
Odur ki, çilənir ay belə boyat.

Göz yaşı, istirab azmı dünyada,
Dönüklük görmüşəm həddən ziyada...
Bununla tükənib bitməyir axı
Yasəmən gecənin bəxtiyarlığı¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.26.

İsaxan İsaxanlının tərcüməsi

“Nədəndir şöləsi solubdur ayın
Xorasanın bağça-bağları üstə?
Sanki duman çöküb bax Rusiyanın
Çəmənləri üstə, dağları üstə”.

Beləcə dindirdim, əzizim Lalə,
Gecələr lal-dinməz duran sərvləri,
Cavab vermədilər bir kəlmə belə,
Qürurla seyr edib uca göyləri.

Bəs niyə ay belə qəmlidir, niyə? –
Sakitcə soruşdum güldən, çiçəkdən.
Çiçəklər kədərlə söylədi mənə:
“Duy qızılgüllərin titrəməsindən”.

Qızılgül çırpındı ləçəklərilə,
Ləçəklər gizlicə söylədi mənə:
- “Şahanən sevişir bir özgəsilə,
Başqa birisini öpdü Şahanə”.

Düşündü ki, rusun xəbəri olmaz...
Kef sürür qoynuna girib əğyarın.
Bax buna görədir, rəngi açılmaz,
Bununçün şöləsi solubdur ayın.

Dönüklük baş alıb gedir hər yanda,
Göz yaşları, əzab kimə xoş gələr?
Yenə də var olsun qoy bu dünyada
Yasəmənə çalan nurlu gecələr¹.

¹ *Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində.*
Xəzər universitəsi nəşriyyatı, Bakı, 2011, səh.77.

Глутое сердце,
не бойся!

Г лупое сердце, не бейся!
Все мы обмануты счастьем,
Нищий лишь просит участия
Глупое сердце, не бейся.

Месяца желтые чары
Льют по каштанам в пролесь.
Лале склоняясь на шальвары,
Я под чадрую укроюсь.
Глупое сердце, не бейся.

Все мы порою, как дети,
Часто смеемся и плачем:
Выпали нам на свете
Радости и неудачи.
Глупое сердце, не бейся.

Многие видел я страны,
Счастья искал повсюду,
Только удел желанный
Больше искать не буду.
Глупое сердце, не бейся.

Жизнь не совсем обманула.
Новой нальемся силой.
Сердце, ты хоть бы заснуло
Здесь, на коленях у милой.
Жизнь не совсем обманула.

Может, и нас отметит
Рок, что течет лавиной,
И на любовь ответит
Песнею соловьиной.
Глупое сердце, не бейся.

Əliağa Kürçaylının tərcüməsi

Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!
Səadətdir bizi belə aldadan.
Dilənçiyə nə lazımdır – sədəqə...
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!

Ay o qızıl saçlarını açaraq
Şahpalıdlar üzərinə səpir bax.
Qoy Lalənin qarşısında sürünüb,
Mən də onun çadrasına bürünüm.
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!

Biz hamımız balaca bir uşaqtək
Vaxt olur ki, ağlayırıq, gülürük.
Bu dünyada necə olur sevinmək,
Kədərlənmək necə olur – bilirik.
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!

Mən ömrümdə çox məmləkət gəzmişəm,
Hamısında bir səadət gəzmişəm.
Bundan belə xoşa gələn bir qismət
Axtarmıram, aramıram mən fəqət,
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!

Həyat bizi aldatmayıb büsbütün,
Təzə qüvvə gəl toplayaq biz bu gün.
Ürək, bir az yuxula sən özün də
Bax burada - sevgilimin dizində.
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!

Bəlkə, bizi çıxarmadı yadından
Keçib gedən bu qəzavü qədər də.
Eşqimizi yada saldı bir zaman
Bülbüllərin dediyi nəğmələrdə.
Dəli könül, gəl çırpınma bu qədər!¹

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azərənəşr, 1975, səh.123.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!
Dönük bəxtlə hamı küsüb barışar,
Pay diləmək dilənçiyə yaraşar,
Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!

Cadugər ay nur ələyir qızılı,
Şahpalıdlar sehlənir gözümdə.
Kaş Lalənin ətəyinə qısılib,
Çadrasına sığınaydım özüm də.
Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!

Körpə kimi dəyməduşər oluruq,
Gah gülürük, gah da qəmə batırıq,
Bu dünyadan payımızı alırıq,
Gah şirini, gah acını dadırıq,
Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!

Çox varmışam yaxın-uzaq ellərə,
Hər yerdə də sınımışam bəxtimi.
Tövbə olsun mənə qoy indən belə,
Əl üzmüşəm, qınamışam bəxtimi.
Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!

Bu həyatı dönük bilmə çox da sən,
Dirçələrik, nur içərik doyunca.
Ey urəyim, bir az kiri, toxta sən
Tələşini yar dizinə qoyunca...
Bu həyatı dönük bilmə çox da sən!

Bu sel kimi coşub-daşan həyatda
Bəxt bizi də öz atına mindirər,
Sevgimizə kömək əli uzadar,
Eşqimizlə bülbülləri dindirər,
Dəli könül, gəl özünü üzmə sən!¹

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987 s.341.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!
Hamımızı umsuq qoyub səadət.
Dilənçi də umur ancaq mərhəmət,
Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!

Göydən ayın füsunları asılıb,
Sarı seldə şabalıdlar süslənir;
Qoy Lalənin şalvarına qısılib
Çadrasının ətəyində gizlənim,
Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!

Ara sıra bəzən olur həyatda
Uşaq kimi ağlayırıq, gülürük;
Nələr yoxdu bəxt deyilən bu zatda,
Sevinc nədi, kədər nədi bilirik,
Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!

Çox ölkələr, məmləklər görmüşəm,
Hər yanda da axtarmışam bəxtimi
Amma daha qəti qərar vermişəm,
Tərgidirəm qismət gəzmək cəhdimi.
Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!

Həyat bizi aldatmayıb sonadək,
Təpər tapaq, güc toplayaq arada;
Bəlkə bir az uyuyasan, ey ürək,
Sevgilimin dizi üstə, burada;
Həyat bizi aldatmayıb sonadək.

Bəlkə seltək aşıb-daşan bu fələk
Bizi görə, yada sala, pay verə;
Sevgimizə, eşqimizə cavabtək
Bülbüllərin cəh-cəhiylə hay verə,
Dəli könlüm, abdal könlüm, uçunma!¹

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.28.

Толубая да веселая
страна

Голубая да веселая страна.
Честь моя за песню продана.
Ветер с моря, тише дуй и вей –
Слышишь, розу кличет соловей?

Слышишь, роза клонится и гнется –
Эта песня в сердце отзовется.
Ветер с моря, тише дуй и вей –
Слышишь, розу кличет соловей?

Ты - ребенок, в этом спора нет,
Да и я ведь разве не поэт?
Ветер с моря, тише дуй и вей –
Слышишь, розу кличет соловей?

Дорогая Гелия, прости.
Много роз бывает на пути,
Много роз склоняется и гнется,
Но одна лишь сердцем улыбнется.

Улыбнемся вместе – ты и я –
За такие милые края.
Ветер с моря, тише дуй и вей –
Слышишь, розу кличет соловей?

Голубая да веселая страна.
Пусть вся жизнь моя за песню продана,
Но за Гелию в тених ветвей
Обнимает розу соловей.

Əliğa Kürçaylının tərcüməsi

Ey fərəhli ölkə, gənclik ölkəsi,
Nəğməyə satılıb könlümün səsi.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Gül əyir başını təzim edərək,
Nəğmə ürəyinə yol tapıb, demək.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Sən hələ uşaqsan, gəl eyləmə bəhs,
Mən özüm bir şair deyiləmmi bəs?
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Əzizim Güliya, sən də əfv elə,
Yolda rast gəlirik nə qədər gülə.
Çoxusu baş əyər təzim edərək,
Gülər üzümüdə yalnız bir çiçək.

Gülərəm səninlə mən də o zaman,
Durur qarşımızda belə bir məkan.
Ey dəniz küləyi, asta əs ki, sən
Bülbül gül çağırır, eşidirmisən?

Ey fərəhli ölkə, gənclik ölkəsi,
Nəğməyə axsa da ömrüm büsbütün,
Kölgəli budaqlar altında bu gün
Bülbül öpür gülü Güliya üçün!¹

¹ *Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar* (Tərcümə: Əliğa Kürçaylı). Bakı, Azərneşr, 1975, səh.125.

Səyavuş Məmmədzadənin tərcüməsi

Sən ey mavi diyar, mehriban diyar,
Məni rüsvay etdi dərdli mahnılar.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu,
Görmürsən, səsləyir bülbül gülünü?

Görmürsən, qızılgül əyilir, əsir,
Bir nəğmə bir gülü eləyər əsir.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu,
Görmürsən, səsləyir bülbül gülünü?

Mehriban Heliya, bağışla məni...
Neçə gül səslədi baxışla məni.
Neçə gül əyilər, neçə gül sınar,
Tək biri bəxtimin gülü sanılar.

Səs verək həyatın qaynar səsinə,
Külək bu diyarın gülər üzünə.
Ey külək, asta əs, dəyiş yolunu,
Görmürsən, səsləyir bülbül gülünü?

Sən ey mavi diyar, mehriban diyar,
Nəğmə cəfasını nəğməkar duyar.
Heliya, bağçada sənin yerinə
Oxşayır tər gülü o bülbül yenə...¹

Qeyd: Göründüyü kimi şeirin üçüncü bəndinin tərcüməsi yoxdur. Düşünürük ki, həmin bəndi tərcüməçi tərcümə etmişdir. Sadəcə, kitab nəşr edilən zaman bəndin tərcüməsi gözdən qaçmışdır. Əks halda, cəmi iki misranı (son iki misra onsuz da təkrar olunur) tərcüməçi niyə bilərəkdən tərcümə etməsin ki?!

¹ *Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası*. Bakı, Gənclik, 1987 s.342.

Eyvaz Borçalının tərcüməsi

Nəşəli məmləkət, mavi məmləkət,
Şərəfim nəğməyə satıldı xəlvət.
Eşit ey gilavar, yavaşı, sökül,
Gülünü səsləyir o yanda bülbül.

Gül donub əyilir canında həvəs,
Nəğməyə dönəcək qəlbində o səs.
Eşit ey gilavar, yavaşı, sökül,
Gülünü səsləyir o yanda bülbül.

Sən hələ körpəsən, yox buna bir şəkk,
Mən də ki, şairəm, bilirsən qəşəng.
Eşit ey gilavar, yavaşı, sökül,
Gülünü səsləyir o yanda bülbül.

Bağışla, Qeliya, bağışla bunca,
Çoxlu güllər bitib yollar boyunca;
Hamısı burulub baxır ətəkdən,
Tək biri sevinmir amma ürəkdən.

Gəl belə nəşəli məmləkətə biz
Qoşa gülümsünək. Qoşa. İkimiz.
Eşit ey gilavar, yavaşı, sökül,
Gülünü səsləyir o yanda bülbül.

A mavi məmləkət, ay üzgülər,
Satdımsa mahnıya mən bütün ömrü,
Budaq kölgəsində sarılıb gülə,
Bülbül cəh-cəh vurur Qelyadan ötrü¹.

¹ *Sergey Yesenin. Fars havaları* (Tərcümə: Eyvaz Borçalı).
Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.30.

“İran nəğmələri” Azərbaycan dilində (tərcüməçilər üzrə)

Süleyman Rüstəm

(1 şeir)

1. «*В Хороссане есть такие двери...*»

“İnqilab və mədəniyyət” jurnalı (Əski əlifba ilə), № 6-7, 1928, səh.16.

Süleyman Rüstəm. Addımlar. Bakı, Azər-nəşr, 1930, səh.43-44.

Əliağa Kürçaylı

(“İran nəğmələri”ni tam tərcümə etmişdir: 15 şeir)

Sergey Yesenin. Şeirlər və poemalar (Tərcümə: Əliağa Kürçaylı). Bakı, Azər-nəşr, 1975, səh.98-125.

Səyavuş Məmmədzadə

(“İran nəğmələri”ni tam tərcümə etmişdir: 15 şeir)

Dünya uşaq ədəbiyyatı kitabxanası. Bakı, Gənclik, 1987, səh.331-342.

Qoca Xalid

(3 şeir)

1. «*Улеглась моя былая рана...*»
2. «*Свет вечерний шафранного края...*»
3. «*В Хорассане есть такие двери...*»

Yaz suları, Dan söküləndə, İlxi... Rus klassik poeziyası **Qoca Xalidin tərcüməsində**. Bakı, Şirvannəşr, 1997, səh.37-39.

Firuz Mustafa

(4 şeir)

1. «Улеглась моя былая рана...»
2. «Я спросил сегодня у менялы...»
3. «Шаганэ, ты моя, Шаганэ...»
4. «Ты сказала, что Саади...»

“Yeni Azərbaycan” qəzeti, 29 aprel, 2005.

“Tac” qəzeti, 04-14 noyabr, 2005.

“Bizim fakt” qəzeti, 18-25 may, 2010.

Eyvaz Borçalı

(“İran nəğmələri”ni tam tərcümə etmişdir: 15 şeir)

Sergey Yesenin. Fars havaları (Tərcümə: Eyvaz Borçalı). Bakı, Adiloğlu, 2010, səh.3-31.

Günel Mövlud

(1 şeir)

1. «Никогда я не был на Босфоре...»
“Alma qəzeti”, 30 sentyabr, 2007.

İsaxan İsaxanlı

(6 şeir)

1. «Улеглась моя бывшая рана...»
2. «Я спросил сегодня у менялы...»
3. «Ты сказала, что Саади...»
4. «В Хороссане есть такие двери...»
5. «Руки милой – пара лебедей...»
6. «Отчего луна так светит тускло...»

Klassik rus poeziyasından nümunələr İsaxanın tərcüməsində. Bakı, Xəzər universitəsi nəşriyyatı, 2011, səh.59-79.

Rüfət İsayev

(1 şeir)

1. «Ты сказала, что Саади...»

Rüfət İsayev. Yaz küləyi mən olaydın. Bakı, “Nərgiz” nəşriyyatı, 2013, səh.87.

**“İran nəğmələri” Azərbaycan dilində
(şeirlər üzrə)**

«Улеглась моя бывшая рана...»

(6 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Qoca Xalid
4. Firuz Mustafa
5. Eyvaz Borçalı
6. İsaخان İsaханlı

«Я спросил сегодня у менялы...»

(5 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Firuz Mustafa
4. Eyvaz Borçalı
5. İsaخان İsaханlı

«Шаганэ, ты моя, Шаганэ...»

(4 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Firuz Mustafa
4. Eyvaz Borçalı

«Ты сказала, что Саади...»

(6 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Firuz Mustafa

4. Eyvaz Borçalı
5. İsaخان İsaخانlı
6. Rūfət İsayev

«Никогда я не был на Босфоре...»

(4 tərcüməçi)

1. Əliağa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Günel Mövlud
4. Eyvaz Borçalı

«Свет вечерний шафранного края...»

(4 tərcüməçi)

1. Əliağa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Qoca Xalid
4. Eyvaz Borçalı

«Воздух прозрачный и синий...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliağa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

«Золото холодное луны...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliağa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

«В Хороссане есть такие двери...»

(6 tərcüməçi)

1. Süleyman Rüstəm
2. Əliğa Kürçaylı
3. Səyavuş Məmmədzadə
4. Qoca Xalid
5. Eyvaz Borçalı
6. İsaخان İsaخانlı

«Голубая родина Фирдуси...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

«БЫТЬ ПОЭТОМ— ЭТО ЗНАЧИТ ТО ЖЕ...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

«Руки милой – пара лебедей...»

(4 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı
4. İsaخان İsaخانlı

«Отчего луна так светит тускло...»

(4 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı
4. İsaخان İsaханlı

«Глупое сердце, не бойся...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

«Голубая да веселая страна...»

(3 tərcüməçi)

1. Əliğa Kürçaylı
2. Səyavuş Məmmədzadə
3. Eyvaz Borçalı

Texniki redaktor: Elnur ƏHMƏDOV
Bədii redaktor: Fəxri VƏLİYEV
Səhifələyici: Sədaqət KƏRİMOVA

Yığılmağa verilmişdir: 07.11.2014.
Çapa imzalanmışdır: 27.01.2015.
Nəşrin ölçüsü: 84x108 1/16.
Fiziki çap vərəqi: 10.
Sifariş:010/15 Sayı: 5000 ədəd.

NURLAR

— NƏŞRİYYAT-POLİQRAFİYA MƏRKƏZİ —

Bakı, Az1122, Zərdabi pr. 78 / Tel: 4977021
Faks: 4971295 / E-poçtu: office@nurprint.com